



European Network for
Rural Development

EU RURAL REVIEW
№ 26

ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА

СЪЖИВЯВАНЕ НА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ





Европейска мрежа за

развитие на селските райони

Европейска мрежа за развитие на селските райони

Европейската мрежа за развитие на селските райони (ENRD) е центърът, който свързва заинтересованите страни в развитието на селските райони в целия Европейски съюз (ЕС). ENRD допринася за ефективното изпълнение на Програмите за развитие на селските райони (ПРСР) на държавите членки чрез генериране и споделяне на информация, както и чрез улесняване на обмена на информация и сътрудничеството в селските райони на Европа.

Всяка държава членка е създала Национална селска мрежа (НСМ), която обединява организациите и администрациите, работещи в областта на развитието на селските райони. На равнището на ЕС ENRD подкрепя мрежата на тези НСМ, национални администрации и европейски организации.

За повече информация посетете уебсайта на ENRD (<https://enrd.ec.europa.eu>)

„Европа директно“ е услуга, която Ви помага да намерите отговори на въпросите си за Европейския съюз.

Безплатен телефонен номер (*):
0080067891011

(* Информацията е безплатна, както и повечето телефонни обаждания (въпреки че някои оператори, телефонни кабинки или хотели може да Ви таксуват).

Главен редактор: Неда Скакеля, Началник на отдел, ГД „Земеделие и развитие на селските райони“ в ЕК.

Редактор: Дерек МакГлин, Звено за контакт на ENRD.

Звено за контакт на ENRD

Текстът на ръкописа е финализиран през май 2018 г. Оригинална е версията на английски език.

Повече информация за Европейския съюз можете да намерите в интернет (<https://ec.europa.eu>).

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2018 г.

ISSN 1831-5321

© Европейски съюз, 2018

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

Съдържанието на тази публикация не изразява непременно становищата на институциите на Европейския съюз. Текстът в публикацията е само с информационна цел и не е правно обвързващ.

Отпечатано от Imprimerie Centrale в Люксембург.

Отпечатано върху рециклирана хартия, на която е присъдена маркировката на ЕС за графична хартия

(<http://ec.europa.eu/ecolabel/>)

Можете също да поръчате едно копие на хартия безплатно чрез уебсайта на Книжарницата на ЕС:

<http://bookshop.europa.eu>

Благодарности

Благодарим на Национална селска мрежа в България за превода на оригиналния текст от английски на български език.

Основни сътрудници: Щефен Хес, Каталин Колоси, Еймън О'Хара, Венета Панева, Пол Сото.
Специални благодарности на: Юре Бижиак, Кристиане Киркетерп, Гиорги Мудри, Енрике Нието, Константинос Заприс.

Оформление: Беноа Хосенс, Жералдин Мейес (Tipik)

Снимка на корицата © Снимка на заден план: Андреас Гюкхлхорн, Unsplash; © Bubbles:

Maaseutuverkosto / Samuel Pettersson, European Union / Luke Porter, Unsplash / Pexels

СЪДЪРЖАНИЕ

ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА СЪЖИВЯВАНЕ НА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

© Markus Spiske, Pexels

Предговор от Фил Хоган, Европейски комисар по земеделие и развитие на селските райони.....	2
Предговор от Тибор Саний и Франк Богович, Членове на Европейския парламент	4
1. Интелигентни села	6
2. Национална и регионална подкрепа за интелигентни села	16
3. Използване на социалните иновации	23
4. Използване на цифровите иновации за съживяване на услугите в селските райони	32
5. ПРСР като катализатори за иновации в услугите в селските райони	40



Действия на ЕС за интелигентни села

Предговор от Фил Хоган, европейски комисар по земеделие и развитие на селските райони



Имам удоволствието да Ви представя настоящото издание на EU Rural Review, което разглежда задълбочено концепцията за интелигентни села и акцентира върху редица вдъхновяващи интелигентни инициативи, които се зараждат в селските райони на Европа.

Настоящата публикация е вдъхновена от резултатите на Тематична група за “Интелигентни села”, организирана от Европейската мрежа за развитие на селските райони. Редица заинтересовани лица и местни власти проявиха огромен интерес към работата на групата – ясен знак за силния интерес към интелигентни села в нашите селски райони.

Често ме питат: Какво представлява интелигентното село? Както ще узнаете от тази публикация, интелигентните села се отнасят най-вече за хората – те се отнасят за общностите в селските райони, които поемат инициативата да намерят практически решения на предизвикателствата и да се

възползват максимално от новите възможности. Цифровите решения могат да осигурят много такива нови възможности, но „интелигентни“ също така предполага сътрудничество и развитие на нови съюзи – мислене извън рамките и промяна на собствения път към просперитет и устойчивост.

Инициативата на Европейската комисия за интелигентни села стартира преди година, така че това е чудесна възможност да направим равностметка на постигнатото. Започнахме работа по пилотен проект – идеята е да се разработи модел за интелигентни села, който общностите в селските райони могат да използват, за да подобрят положението си.

Европейският парламент предостави 3,3 млн. евро за подготвителни действия, които ще започнат през следващата година. Тук идеята е да се осигури подкрепа за развитието на до десет интелигентни села в рамките на Европейския съюз (ЕС).

Това е важна подготвителна работа, която трябва да бъде свършена, за да се появи концепцията за интелигентните села на картата на политиките. Но ние не можем да спрем дотук. Ако наистина желаем да видим широкомащабно разгръщане на интелигентните села, необходимо е да се направи повече.

Интелигентните села започват от местните хора, които се обединяват около разработването на стратегия за местните ресурси и стремежи. Трябва да инвестираме в тези хора, в техните идеи и в така необходимата инфраструктура и изграждане на капацитет. В това се състои нашата роля като създатели на политики – трябва да се уверим, че са налице правилните инструменти.



По отношение на цифровите аспекти е ясно, че се нуждаем от по-добра широколентова свързаност и инфраструктура. Въпреки огромните усилия, положени до момента, все още съществува сериозна цифрова пропаст между селските и градските райони. Според нашите най-нови данни само 47% от селските домакинства имат достъп до бърза широколентова връзка спрямо над 80% от градските домакинства.

За да подпомогне затварянето на тази пропаст, се предоставя финансиране от около 6 млрд. евро (както от ЕЗФРСР, така и от ЕФРР) от бюджета на ЕС за финансиране на разгръщането на широколентовия достъп, както и други цифрови инфраструктури, особено в селските и периферни райони.

Приблизителният принос от ЕЗФРСР е близо 1 млрд. евро. От него ще се възползват около 18 млн. жители на селските райони. Същевременно Европейската комисия изпълнява План за действие за широколентово покритие в селските райони⁽¹⁾, насочен към подпомагане на разгръщането на широколентовия достъп и селските и отдалечени райони. Успоредно с това ЕС инвестира в дигитални умения и различни видове селски цифрови центрове, съвместни работни пространства и живи лаборатории, които могат да обединят общностите и да ускорят използването на цифровите технологии.

Освен това трябва да гарантираме, че използваме тази подобрена свързаност, за да повишим качеството и стандарта на живот в селските райони: по-добри услуги, по-добър достъп до работни места и по-добри решения за околната среда.

В този брой на EU Rural Review ще намерите много примери за това как общностите разработват иновативни решения за услуги в селските райони. Те често могат да бъдат подобрени чрез цифрова технология за разработване на нови и усъвършенствани услуги в области като електронно здравеопазване, онлайн обучение, мобилност, местно производство на енергия и много други.

Въпреки че настоящото издание акцентира върху услугите в селските райони, цифровите платформи и икономиката на данните също могат да помогнат за създаването на местни пазари, които да позволят на малките и средни фермери да получат по-добра цена за своята продукция. По същия начин те могат да поощрят употребата и разгръщането на прецизно земеделие и други модерни технологии.

Тъй като вече се осъществяват редица страхотни инициативи, ние желаем да разширим амбицията и да превърнем по-голяма част от този потенциал в реалност. Трябва да инвестираме в хора, идеи и предприятия, в местни общности и в околните селски райони. Трябва да подкрепим цифровата инфраструктура, но и нуждата да дадем възможност на жителите на селските райони да разработват онлайн и офлайн решения, които засилват жизнеността и устойчивостта чрез социална иновация и интелигентна специализация.

Сигурен съм, че настоящият брой на EU Rural Review ще Ви даде много идеи и примери за това как да подходите към тази споделена възможност.

⁽¹⁾ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-commission-joins-forces-help-bringing-more-broadband-rural-areas>



© Miki Czetti, Pexels

По-интелигентно бъдеще за селските райони на Европа

Предговор от Тибор Саний и Франк Богович, членове на Европейския парламент



© European Union



© European Union

Щастливи сме да дадем повод за размисъл на всички заинтересовани страни, да подчертаем значението на интелигентните села, да покажем огромния интерес, който подходът предизвика, което доведе до подписването на Декларацията от Блед на 13 април 2018 г. и до разбиране на уроците, научени чрез работата на Тематичната група на ENRD за „Интелигентни села“.

Подходът за интелигентните села трябва да бъде в центъра на всички опити за решаване на проблема с обезлюдяването, за насърчаване предоставянето на услуги и реализиране на възможности за растеж в селските райони. Интелигентните села възприемат функционален междусекторен подход, като свързват взаимно наличните и бъдещите инструменти за развитие. Това касае живота на жителите на селските райони и достига до широк кръг

заинтересовани страни извън местните хора, включително специалисти по развитие на селските райони, законодатели, политици, предприемачи, неправителствени организации и представители на академичните среди.

Декларацията от Корк 2.0 беше формулирана в духа на създаването на „по-добър живот в селските райони“. Ние вярваме, че интелигентните села предлагат най-добрия път към устойчива реализация на тази визия. Интелигентните села възникват от интегрирани подходи и успешното взаимодействие на различни области на политиката, за да се увеличи взаимното допълване и съгласуваността и да се използва предимството на широкомащабните синергии.

Този подход се разработва в момента съвместно от Европейския парламент и Европейската комисия.



Политическата ангажираност на европейските комисари и съответните им служби, както и всички данни от експертите по развитие на селските райони бяха крайно необходими за напредъка, постигнат в подпомагането на интелигентните села.

Европа инвестира в човешките ресурси, иновациите и развитието като дава приоритет на устойчивото качество на живот пред краткосрочната икономическа печалба. Въпреки това става все по-ясно, че селските райони изостават в прилагането на нови, предимно цифрови технологии.

За да се ограничи това явление, ние работим активно за прокарване на подход за интелигентни села чрез пилотен проект в бюджета на ЕС за 2016 година, който получи пълната ангажираност на Европейската комисия. Проектът е ръководен от Комисаря по земеделие и развитие на селските райони Фил Хоган. Подходът на интелигентните села се споменава в много официални публикации оттогава и е тема на програма за подготвителни действия в тазгодишния бюджет на ЕС.

Стратегическата и финансова подкрепа е в основата на поредица от събития като първоначалното заседание в Брюксел на 11 април 2017 г. и срещата на високо равнище в Блед, Словения на 13 април 2018 г. Последната беше подкрепена от четирима Еврокомисари и техните словенски колеги министри, както и от словенския министър-председател.

Запознати сме добре със сложните предизвикателства, пред които са изправени селските райони, като застаряващото население и недостига на услуги.

В отговор на това страните, подписали Декларацията от Блед и подкрепящите Еврокомисари смятат *“подготовката за бъдещите политики на ЕС и националните политики като възможност за разработване на подхода на интелигентните села”*. По-нататък в същата декларация се твърди, че *“интелигентните села имат потенциала да увеличат икономическото и социално сближаване и да подобрят социалното равенство на нашите общества, особено между селските и градските райони”*.

Препоръчваме да прочетете ангажиментите, поети от Декларацията от Блед⁽¹⁾ и след това да започнете да работите за по-светло, по-интелигентно бъдеще за селските райони!

Франк Богович (Европейска народна партия, Словения) е член на Комисията по регионално развитие на Европейския парламент.

Тибор Саний (Група на социалистите и демократите, Унгария) е член на Комисията по земеделие и развитие на селските райони на Европейския парламент.

⁽¹⁾ https://enrd.ec.europa.eu/news-events/news/new-declaration-smarter-rural-areas_en



1. Интелигентни села

© Andraz Lazic, Unsplash

Селските райони в Европа претърпяват бързи промени. Преходът носи риск, но и реална възможност за селските райони да играят нова и особено важна роля. Докато предишни издания на EU Rural Review разглеждат инициативи за стимулиране на селските икономики и предприятия, това издание насочва вниманието както върху социалните, така и върху цифровите иновации в услугите в селските райони.

В този смисъл интелигентните села могат да се разбират като общности, които отказват просто да чакат промяната да им се случи. Интелигентните села са съставени от селски жители, които поемат инициативата да изследват практически решения за основните предизвикателства, пред които се изправят, и да се възползват от новите възможности. Хиляди селски общности правят точно това по различни начини.

Много от тях се възползват от новите цифрови технологии. Но те са просто един от наличните инструменти. Съществуват и редица примери за социални иновации в услугите в селските райони, нови взаимноизгодни отношения с градските райони и дейности, които укрепват ролята на селските райони в прехода към по-зелено, по-здраво и по-грижовно общество.

За да се създаде благоприятна среда за интелигентните села, трябва да се развият политиките за селските райони. Ето защо създателите на политики и организаторите на проекти на равнище ЕС на национално, регионално и местно равнище също проучват нови подходи.

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА?

КОЙ Е ДВИЖЕЩИЯТ ФАКТОР ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА?

ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА – В ДЕЙСТВИЕ

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА?

През април 2017 г. Европейската комисия стартира своите „Действия на Европейския съюз за интелигентни села“⁽¹⁾. Планът съдържа прагматично определение за интелигентни села.

Това работно определение и последващата дискусия в специализирана Тематична група на ENRD изясниха редица важни въпроси.

Както комисар Хоган отбелязва в предговора към настоящия брой на EU Rural Review, **интелигентните села се отнасят за хората**. Те са за жителите на селските райони, които поемат инициативата да намерят практически решения

– както на тежките предизвикателства, пред които се изправят, така и най-вече на вълнуващите нови възможности, които трансформират селските райони.

Интелигентно означава използване на цифрови технологии, когато са подходящи – не защото са модерни. Интелигентните села често използват силата на цифровите технологии. Но те са само един от наличните инструменти.⁽²⁾

Интелигентно означава мислене извън самото село. Някои инициативи се осъществяват на равнище село, но много обхващат околните селски области, групи от села, малки градове



ДЕЙСТВИЯ НА ЕС ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА

Интелигентните села са селски райони и общности, които надграждат съществуващите си силни страни и преимущества и използват новите възможности, за да развият добавена стойност, и където традиционните и новите мрежи се подобряват чрез цифрови комуникационни технологии, иновации и по-пълноценно използване на знанията в полза на жителите..

и връзки с големите градове.

Интелигентно означава изграждане на нови форми на сътрудничество и съюзи: между земеделците и другите участници в селскостопанската дейност; между общините; частния сектор и гражданското общество; отдолу нагоре и отгоре надолу.

Интелигентно означава да мислиш за себе си. Няма стандартен модел или решение за интелигентните села – става въпрос за местните хора, които определят състоянието на активите, ползват се от най-добрите налични знания и поемат инициативата.

Горепосочените точки акцентират върху разликите между интелигентните градове и интелигентните села. Интелигентните градове акцентират повече върху големите масиви от данни и възможностите за преобразяване на начина, по който функционират градовете, чрез взаимосвързани цифрови технологии. Интелигентните села не са просто разширяване на обхвата на тези принципи до разпръснати райони. Фокусът на интелигентното село е повече върху местните общности, които поемат бъдещето си в свои ръце – често, но не само с помощта на цифровите технологии.

„Действията на ЕС за интелигентни села“ изрично посочват необходимостта да се излезе извън отделните изолирани инициативи. В съответствие с Декларацията от Корк 2.0 се препоръчва разработване на интегрирани подходи.

Документът посочва: „Нуждаем се от нещо повече от градивни елементи. Имаме нужда от стратегически подходи, които ще помогнат на създателите на политики, заинтересованите страни и организаторите на проекти по места да постигнат резултати, като вземат предвид сравнителните предимства и потребности на съответната им територия“.



(1) https://enrd.ec.europa.eu/news-events/news/eu-action-smart-villages_en

(2) В този смисъл е по-близо до термина „интелигентни общности“, използван понастоящем в САЩ: www.intelligentcommunity.org/what-is-an-intelligent-community Mareike Meyn, 'Digitalization: Status Quo and Future Trends – A New Impact on Life in Rural Areas?', 2017: www.acgusa.org/wp-content/uploads/2017/11/1-2017-Meyn-Digitalization-in-Rural-Areas-FINAL.pdf

ТЕМАТИЧНА ГРУПА НА ENRD ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА

Тематичната група (ТГ) на ENRD за интелигентни села е създадена през октомври 2017 г. като важна част от „Действия на ЕС за интелигентни села“. Нейната цел е да се превърне в централна точка за споделяне на опит между инициативите за интелигентни села в цяла Европа и за набиране на данни и инерция при изпълнението на политиката за развитие на селските райони.

Една от първите дейности на ТГ беше да проведе предварително проучване. Това показва, че редица селски райони са затворени в „кръг на упадъка“ от две взаимно задълбочаващи се тенденции: на първо място недостиг на работни места и устойчива стопанска дейност и на второ място незадоволителни и влошаващи се услуги.

Почти всички установени от ТГ подходи в подкрепа на интелигентните села са насочени и към двете тенденции.

Предишни тематични разработки на ENRD и издания на EU Rural Review разглеждат инициативи за стимулиране на икономиките и предприятията в селските райони, а именно изданията „Интелигентни вериги на доставка“ (№ 22) и „Преосмисляне на възможностите за бизнес в селските райони“ (№ 24). Поради това ТГ за интелигентни села насочи вниманието си както към социалните, така и към цифровите иновации в услугите в селските райони. Настоящият брой на EU Rural Review отразява много от заключенията на ТГ.



КОЙ Е ДВИЖЕЩИЯТ ФАКТОР ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА?

Интелигентните села са лаборатории, в които местните жители и създателите на политики на различни равнища тестват иновативни решения на някои от сериозните предизвикателства на живота в селските райони. По този начин те се стремят да използват възможностите, които могат да укрепят жизнеспособността на селските райони в Европа. Както предизвикателствата, така и възможностите са много различни в различните селските райони и в различните части на Европа. Винаги е важно да се разбере контекста и отправната точка на по-широките стратегии и отделните проекти, които допринасят за интелигентни села.

Тематичната работа на ENRD разкри поне пет основни движещи фактора за интелигентни села. Първите два обикновено се разглеждат предимно като заплахи или предизвикателства, докато последните включват както рискове, така и възможности за селските райони. Тези движещи фактори са тясно свързани и цифровизацията може да се приеме като

ПЕТ ДВИЖЕЩИ ФАКТОРА ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА

1. Отговор на обезлюдяването и демографските промени;
2. Намиране на местни решения на намаленото публично финансиране и централизацията на обществените услуги;
3. Използване на връзките с малките и големи градове;
4. Максимизиране ролята на селските райони при прехода към нисковъглеродна кръгова икономика;
5. Насърчаване на цифровата трансформация на селските райони.

комплексна тема.

1. Отговор на обезлюдяването и демографските промени

Въпреки че обезлюдяването се разглежда като симптом на упадъка в селските райони, а не като причина, няма съмнение, че то е един от основните фактори, обуславящи дневния ред на интелигентните села.

В основни линии в селските райони живее около 28% от населението на ЕС, като други 31,6% населяват малките градове и предградията (междинни райони), а 40,4% живеят в градовете⁽³⁾. Наблюдава се привидно необратима световна тенденция към урбанизация и до 2050 г. населението на ЕС, което живее в големите градове, ще нарасне с 24,1 млн., докато населението в преобладаващо селските райони се очаква да намалее със 7,9 млн.

⁽³⁾ Евростат, Статистика за селските райони в ЕС, данни от февруари 2017 г.

Тези глобални тенденции обаче скриват съществени разлики между различните части на Европа и различните видове селски райони. Като цяло, в почти две трети от селските райони в ЕС-13 (т.е. държавите, които са се присъединили към ЕС през 2004 г. или след това) се отбелязва спад, докато в ЕС-15 (държавите, присъединили се преди 2004 г.) се наблюдава обратното, като в две трети от селските райони населението се запазва или се увеличава(4).

Фигура 1 показва значителна загуба на население:

- в селските райони в Източна Европа, където все още тече значително реструктуриране на селското стопанство (и промишлеността);

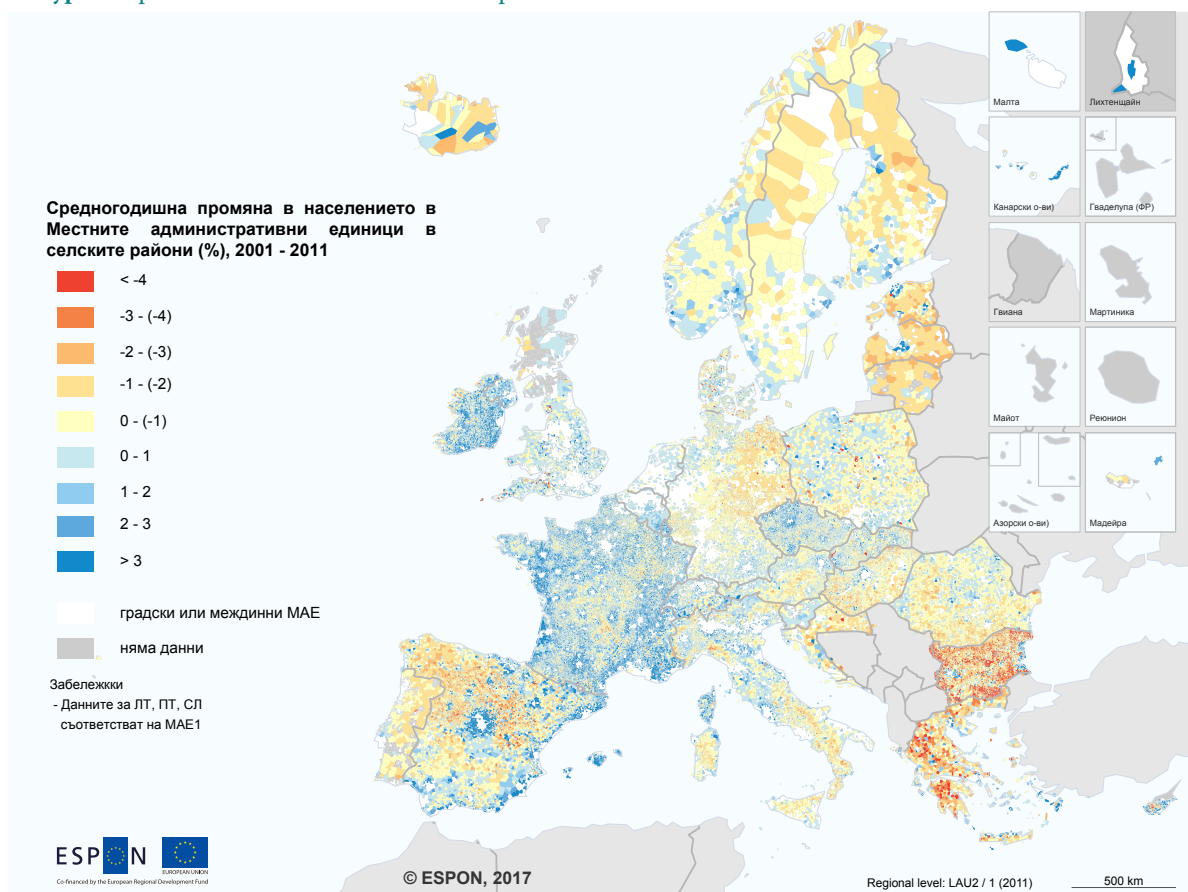
- във вътрешността на южноевропейските страни (особено Гърция, Испания, Португалия и Италия и в по-малка степен Централна Франция); и
- в слабо населените скандинавски и балтийски страни.

2. Намиране на местни решения на намаленото финансиране и централизацията на обществените услуги

Дори когато населението на селските райони е стабилно или нараства, поиската му гъстота заедно със сложната логистика повишават единичните разходи за осигуряването на някои

основни услуги като образование, здравеопазване, търговия и обществен транспорт. Ситуацията е особено критична в места като северна Финландия, централните части на Испания и Португалия, както и в редица планински райони. Разходите за предоставяне на услуги са много високи когато населението е разпръснато из множество малки селища, отколкото ако е концентрирано в по-големи. По-скъпите услуги в селските райони за по-малък брой население често са първото нещо, което се съкращава при ограничен публичен бюджет. Вследствие на финансовата криза в редица страни на ЕС бяха намалени обществените бюджети и социалните разходи.

Фигура 1. Промяна в населението в селските райони



Произход на данните: Евростат, ESPON, 2017

(4) ESPON, 'Policy Brief: Shrinking rural regions in Europe', 2017: www.espon.eu/rural-shrinking

През целия този период публичните администрации търсеха възможности за икономии на разходите чрез намаляване на нивото на предоставяне на услугите и все по-често за приватизация и възлагане на външни изпълнители.

Местните власти в редица държави членки на ЕС бяха или са в процес на реорганизиране в по-големи единици. Една от очевидните последици е съкращаването на услугите в селските райони и тяхното концентриране в по-големи градове.

Тази тенденция изостря неравенството между селските и градските райони. Като илюстрация на това малко над една четвърт от населението на ЕС, което живее в селски райони, има висше образование, докато в градовете тази цифра е почти двойна; процентът на преждевременно напусналите училище и младите хора без работа или обучение е по-висок; а вероятността да не бъдат удовлетворени здравните нужди на жителите на селските райони е по-голяма⁽⁵⁾.

Още веднъж, съществува ярък контраст между ЕС-13 и ЕС-15: процентът лица в

риск от бедност е много по-висок в селските райони, отколкото в градовете в ЕС-13, докато в ЕС-15 като цяло е валидно обратното. В Румъния, България и Малта най-малко половината от населението в селските райони е изложено на риск от бедност, докато в девет други държави членки делът е между 30 и 40% (Хърватия, Кипър, Унгария, Латвия, Литва и Полша, заедно с Гърция, Испания и Португалия).

Възникването на интелигентните села често е продиктувано от обединяването на хората за проучване на практически решения на тези тежки социални проблеми.

3. Използване на връзките с малките и големите градове

Селските райони имат органична връзка с градовете. В исторически план взаимоотношенията понякога са се разглеждали от чисто конкурентна гледна точка – като игра само с един победител. Смятало се е, че спечеленото от градовете е загубено от селата. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и

други организации са анализирали сложната мрежа от връзки между градовете и селските райони и са доказали, че при внимателно управление, съществува голям потенциал за взаимноизгодни договорености между тях.

ОИСР установява, че почти всички от нейните държави членки от гледна точка на брутен вътрешен продукт (БВП), производителност и население най-бързо се развиват селските райони, които са близо или достъпни от големите градове⁽⁶⁾. Отбелязва се, че “селските райони, които са в близост до големи градове, се справят особено добре. Селските райони в близост до големи градове показаха по-висок ръст на производителността преди икономическата криза от 2008 г., както и по-голяма устойчивост след началото на кризата.” Те добавят, че “добрите резултати на селските райони близо до големи градове, не са свързани само с близостта им до голям градски район.” Определението за „селски район близо до голям град“ се отнася за град с население над 50 000 жители.

Фигура 2. Функционални връзки между селските и градските райони



Източник: OECD, Rural 3.0: A framework for rural development, Policy note

(5) Евростат, Статистика за селските райони в ЕС, 2017: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_rural_areas_in_the_EU

(6) ОИСР, 'OECD Regional Outlook 2016: Productive regions for inclusive societies', 2016: <https://regions20.org/wp-content/uploads/2016/08/OECD-Regional-Outlook-2016.pdf>

Малките и средните градове играят важна роля за икономическото развитие на селските райони, но ползите не могат да бъдат постигнати без достъп⁽⁷⁾.

При интелигентните села не става въпрос само за преодоляване на разделение между селските и градските райони, но за използване на уникалния потенциал на всеки от тях за взаимна полза.

Естествено, по-близките връзки не са безрискови. Например, повишеното използване на лични автомобили и онлайн пазаруване биха могли да доведат до отрицателни последици за местните предприятия и услугите в селските райони като търговия, например.

В стремежа си към постигане на най-успешните резултати проектите за интелигентни села все повече си сътрудничат – както с други подобни селски райони, така и със съответните им малки и големи населени места – за разработване на взаимноизгодни планирани териториални решения. Например френското правителство подкрепи серия т.нар. договори за реципрочност между градовете и заобикалящите ги селски райони. Случаят на Брест и Централен Западен Бретан, представен в следващия раздел (вж. стр. 21), показва как двата района са спечелили по отношение на доставката на възобновяема енергия и разпространението на договори за услуги⁽⁸⁾.

4. Максимизиране на ролята на селските райони при прехода към нисковъглеродна кръгова икономика

Селските райони стоят на преден план при преминаването към нисковъглеродна икономика по данни на ОИСР.⁽⁹⁾ Селските и междинните райони заемат 88,2% от територията на ЕС⁽¹⁰⁾ и по-голяма част от природните активи на Съюза.

Тези природни активи често са най-важният елемент на конкурентното им предимство, както и формират тяхната идентичност и атрактивност като места за живеене. Следователно те са изложени в голяма степен на рисковете от климатичните промени и влошаване на състоянието на околната среда и същевременно са в привилегирана позиция да осъществят промяна.

В този контекст не е учудващо, че има около 15 000 еко селища⁽¹¹⁾ на шест континента и че много села в различни части на Европа изпълняват проекти за енергоспестяване, за производство на възобновяема енергия и устойчив транспорт, както и насърчават местни кластери от дейности в кръговата икономика и биоикономиката.

Впечатляващ пример е Интелигентният арктически общностен кластер⁽¹²⁾. Той илюстрира как една от най-отдалечените области на Европа (под двама жители на кв. км) прилага на практика стратегия „от долу нагоре“ за интелигентна специализация. Чрез близко сътрудничество с предприемачи от селата кластерът – който обхваща различни субекти, включително предприятия, финансиращи организации, изследователи и медиатори – установява огромен потенциал за

намаляване на изтичането на капитал и за добавяне на местна стойност в две ключови области: енергетика и храна.

Те са разработили интегрирана стратегия за подкрепа на местни предприемачи, която включва училищно образование, откриване на обществени поръчки и изграждане на центрове за местна храна и енергия. Доказано е, че проектите създават местни работни места, намаляват отпадъците и емисиите, понижават разходите и задържат местните приходи в местната икономика.



((7) ОИСР, 'Rural 3.0: A framework for rural development, Policy Note', 2018: www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf

((8) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart_villages_case_study_fr.pdf

((9) ОИСР, 'OECD Regional Outlook 2016: Productive regions for inclusive societies', 2016: <https://regions20.org/wp-content/uploads/2016/08/OECD-Regional-Outlook-2016.pdf>

((10) Eurostat, Share of land area using different typologies (% of land area), 2016: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_land_area_using_different_typologies_\(%25_of_land_area\)_update.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_land_area_using_different_typologies_(%25_of_land_area)_update.png)

((11) An ecovillage is an intentional, traditional or urban community that is consciously designed through locally owned participatory processes in all four dimensions of sustainability (social, culture, ecology and economy) to regenerate social and natural environments.

((12) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/s4_rural-businesses_arctic-cluster_havukainen.pdf
For additional information, see: http://luotsi.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=1664044&name=DLFE-29555.pdf

5. Насърчаване на цифровата трансформация на селските райони

Цифровите технологии имат способността радикално да трансформират недостатъците, пред които се изправят селските райони по отношение на отдалечеността и ниската гъстота на населението, като осигуряват мигновена виртуална комуникация и достъп до електронни услуги. Въпреки че потенциалните възможности и ползи са големи, съществуват и рискове, които например биха могли да доведат до закриване на местни магазини.

Също така трябва да се осигурят подходящи инструменти, за да се гарантира, че повече хора могат да се възползват от цифровия преход. Местната група за действие (МГД) Menter Mòl в Ангълси, Уелс (Обединено кралство) е подкрепила проекти⁽¹³⁾, които се справят с цифровото изключване на по-възрастното население и на хората с увреден слух.

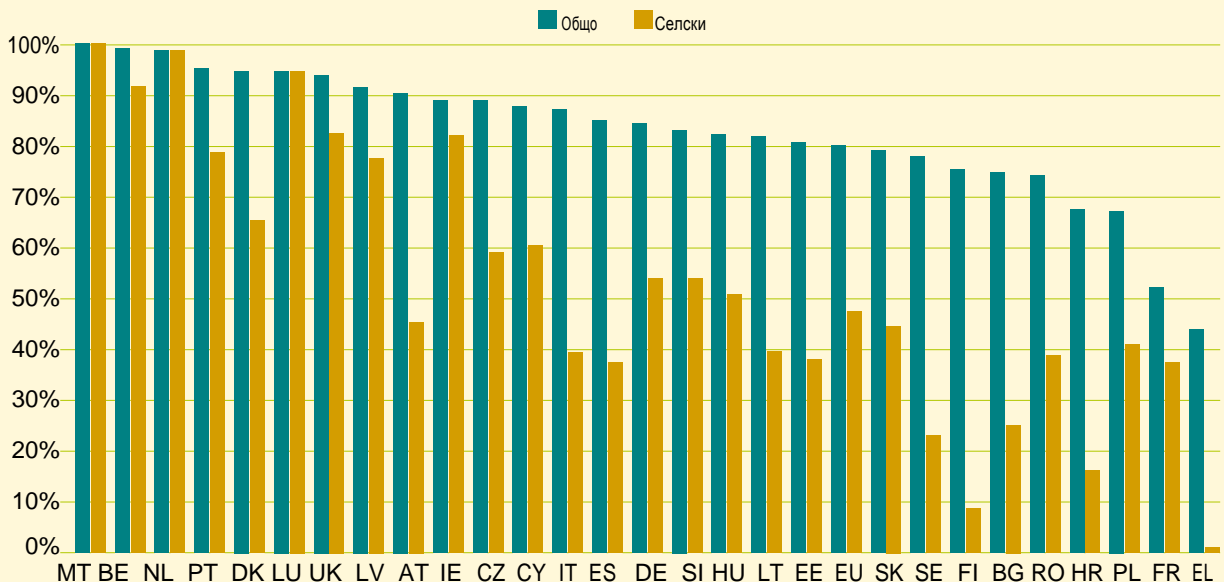
Често се казва, че селските райони страдат от тройно **цифрово разделение: широколентова свързаност, умения и усвояване.**

Освен липсата на доставки на Мрежи за достъп от следващо поколение (NGA)⁽¹⁴⁾ до интернет (едва 47% от домакинствата в селските райони разполагат с NGA спрямо 80% от всички домакинства в ЕС, вж. фигура 4 по-долу), голям брой жители на селските райони нямат необходимите цифрови умения и използването на цифрови технологии е по-слабо отколкото в градските райони (вж. раздел 4).

Създаването на високоскоростна цифрова инфраструктура в селските райони заедно с цифрово образование и обучение трябва да бъде постоянен инвестиционен приоритет. И двете са необходими за справяне с цифровото разделение и за повишаване на капацитета на заинтересованите страни и общности в селските райони в Европа за използване на техния цифров потенциал.

Интелигентните села придвижват цифровизацията с една крачка напред. Тяхната цел не е просто да настигнат градските райони като преодолеят разделениято, те желаят да се повиши атрактивността на селските райони и да се развият нови роли за тях при трансформацията на Европа към цифрова икономика.

Фигура 4. Покритие на мрежите за достъп от следващо поколение (процент домакинства), 2017



Източник: IHS and Point Topic

((13) За повече информация относно проектите, подкрепяни от МГД, посетете: www.mentermon.com

((14) Мрежата за достъп от следващо поколение (NGA) описва модерни форми на супер бърз широколентов достъп, обикновено определян като най-малко 30 мегабита в секунда (Mbps). NGA бележи стъпка към промяна в скоростта и качеството на достъпа до интернет в сравнение със стандартните широколентови услуги.

ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА – В ДЕЙСТВИЕ



© Fraunhofer ISE Digitale Dörfer

Разнообразните предизвикателства, пред които се изправят селските общности в различни части на Европа, в съчетание с нововъзникващите възможности, създадени от връзките между селските и градските райони и преминаването към нисковъглеродна кръгова икономика, стимулират много хора активно да търсят решения. Те често имат различни опасения и приоритети, и работят на различни равнища, но хората все по-често си сътрудничат и обединяват сили в стремежа си да развият интелигентните села на бъдещето.

Освен че се възползват максимално от икономическите възможности за нови форми на интелигентни селски предприятия (вж. EU Rural Review № 24), хората проучват нови иновативни начини за предоставяне на услуги в селските общности, което е фокусът на настоящата публикация.

Редица селски общности просто реагират на закриването на местни услуги: училището, магазина или автобусната линия. Те използват различни форми на общински и социални предприятия като поемат и инвестират в местни сгради и активи и ги управляват с комбинация от публични и частни източници на финансиране и доброволен труд. Например в Шотландия в момента има 5 600 социални предприятия, осъществяващи дейност в областта на транспорта, социалните грижи, енергетиката, жилищното строителство и магазини и много други: 10%-но увеличение за две години⁽¹⁵⁾.

В целия ЕС продължаващото оттегляне на публичните агенции от предоставянето на социални услуги от общ интерес, нарастващ натиск върху традиционните организации с нестопанска цел за разнообразяване на източниците им на приходи и повишаване на интереса към социалните

иновации сред основните предприятия, предполагат силна динамика на растеж в социалното предприятие.⁽¹⁶⁾

Други общности са мотивирани главно от заплахата от климатични промени, желанието за изграждане на по-устойчив начин на живот и възползване от възможностите, предлагани от възобновяемата енергия в селските райони. Например съществуват около 3 000 кооперации за възобновяема енергия в Европа, които осъществяват дейност в производството на енергия, мрежови операции, мониторинг и икономия на енергия и споделяне на електромобили.

Повечето от тях са концентрирани в Северна Европа (Обединено кралство, Дания, Нидерландия, Белгия, Германия, Австрия, Финландия, Швеция), където законодателната среда е благоприятна за отделно и децентрализирано производство на енергия.

⁽¹⁵⁾ Бил Слий, 'Revitalising rural services through social innovation', SIMRA project: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq2_smart-villages_social-innovation_slee.pdf

За определение за социално предприятие посетете: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/s4_rural-businesses-factsheet-social-innovation.pdf

⁽¹⁶⁾ Европейска комисия, 'A map of social enterprises and their eco-systems in Europe', 2015: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en>

Според REScoop Европейската федерация на кооперациите за възобновяема енергия от 1 250 членки движението се разраства и в Южна Европа (Франция, Италия, Испания, Португалия) и Източна Европа (Чешка република).

Селските общности все повече участват във въвеждането както на оптична кабелна инфраструктура, така и в стимулирането на търсенето, необходимо, за да се гарантира, че селските райони реализират потенциала си в цифровата икономика. Например, в Швеция близо 50% от местните оптични мрежи са собственост на общините или на общински предприятия. Освен това се наблюдава нарастващо движение в целия ЕС за насърчване на местната дигитализация чрез различни форми на селски цифрови центрове и съвместни работни пространства – например проекта ERUDITE.⁽¹⁷⁾

На следващия етап в многостепенната верига на управление, специалистите по териториално планиране на общинско, регионално и национално равнище работят с жителите на селските райони за проучване на различни формули за съвместяване на селските услуги в мултифункционални центрове или хъбове – често свързани с по-големи единици в населените места (например мултифункционални центрове във Фландрия⁽¹⁸⁾ и Финландия, или “Maisons de services” във Франция⁽¹⁹⁾).

Още по-нагоре във веригата тези специфично селски инициативи се допълват от широк набор от регионални, национални и европейски секторни политически инициативи за здравеопазване, образование, транспорт, цифровизация и т.н. Въз основа на опита на няколко държави (Обединено кралство, Финландия и Швеция), в момента ЕС препоръчва да се разясни влиянието на тези политики върху селските райони чрез „оценка на въздействието върху селските райони“.

(17) www.interregeurope.eu/erudite

(18) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq2_smart-villages_service-hubs_hoet.pdf

(19) Вж. OECD Rural Policy 3.0: www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-regional-outlook-2016/rural-policy-3-0_9789264260245-7-en

(20) Вж. ENRD Smart Villages Portal: https://enrd.ec.europa.eu/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages/smart-villages-portal/eu-policy-initiatives-strategic-approaches_en

Figure 5. Renewable energy cooperatives across Europe



Източник: REScoop

В крайна сметка, всички основни институции на ниво ЕС наскоро изразиха своята активна подкрепа за различни аспекти на интелигентните села, видно от сериозния брой политически инициативи на ЕС: Действия на Европейската комисия; Становища на Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите; Пилотни действия на Европейския парламент; и бъдещи подготвителни действия за интелигентни села⁽²⁰⁾ и броя на международните конференции по темата като скорошния семинар на ОИРС за „интелигентните села“ и

конференцията в Блед „Действия на ЕС за интелигентни села“. Сега предизвикателството за селските райони е да се консолидира и разрасне този разнообразен съюз и да се използва тази енергия, за да се постигнат реални подобрения по места.

ВРЪЗКА НА ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА СЪС СОЦИАЛНИТЕ И ЦИФРОВИ ИНОВАЦИИ



ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ

Франк Богович

„Целта на концепцията за интелигентните села е да създадат удобни за живеене европейски села, където хората могат и желаят да бъдат, тъй като иновативните цифрови решения подобряват техния начин на живот.“



ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ

Тибор Саний

„Животът в селските райони не е свързан само със селското стопанство. Той е свързан и с момичетата и момчетата, жените и мъжете, младежите и възрастните хора. Те не трябва да бъдат социално или цифрово изоставени.“



ЕВРОПЕЙСКИ КОМИТЕТ НА РЕГИОНИТЕ

Енда Стенсон

„Ние призоваваме за по-голяма амбиция и за развитието на целенасочена и перспективна политика за Интелигентни села с оглед на изминалата 2020 г.“



ЕВРОПЕЙСКИ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ

Том Джонс

„От съществено значение е да се засили сътрудничеството между общностите, организациите и властите в селските и градските райони, за да се възползват максимално от социалните, културните и икономически връзки, които може да донесе това сътрудничество.“



СОЦИАЛНИ ИНОВАЦИИ В МАРГИНАЛИЗИРАНИ СЕЛСКИ РАЙОНИ (SIMRA)

Бил Слий

„Социалните иновации водят до колективен отговор на общността и желание за инвестиране на време и ресурси за решаване на местните проблеми.“



ЕВРОПЕЙСКА МРЕЖА ЗА ВОДЕНИ ОТ ОБЩНОСТИТЕ ИНИЦИАТИВИ ЗА ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И УСТОЙЧИВОСТ (ECOLISE).

Еймън О'Хара

„Селските райони са едновременно тежко засегнати и могат значително да допринесат за прехода към нисковъглеродна икономика с благоприятна рамка на политиката, която отговаря на подхода „от долу нагоре“ и „от горе надолу“.



2. Национална и регионална подкрепа за интелигентни села

© Riccardo Bresciani, Pexels

„Действията на ЕС за интелигентни села“ посочват, че “се нуждаем от нещо повече от градивни елементи; имаме нужда от стратегически подходи, които ще помогнат на създателите на политики, заинтересованите страни и организаторите на проекти по места да постигнат резултати.” Въпреки че интелигентните села се отнасят основно за хората от селските райони, които поемат инициативата, националните, регионалните и местните правителства могат да осигурят благоприятна среда за тяхната дейност.

Когато разглежда интелигентните села, настоящият брой на EU Rural Review обхваща социалните и цифровите иновации само в услугите в селските райони. Вижте предишните броеве за инициативи, които могат да стимулират селските икономики и предприятия.

Настоящият раздел разглежда някои подходи за интелигентни селища, които се осъществяват в Европа, със специален акцент върху услугите в селските райони. Много от тези инициативи са едва в началото си – въпреки че инерцията нараства – и вече могат да се направят някои предварителни изводи.

СЪЗДАВАНЕ НА УСТОЙЧИВИ УСЛУГИ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

ПРЕГЛЕД НА ПОДХОДИТЕ ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ

ИЗВОДИ ОТ ЧЕТИРИ ВДЪХНОВЯВАЩИ ПРИМЕРА

СЪЗДАВАНЕ НА УСТОЙЧИВИ УСЛУГИ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) посочва, че “предоставянето на качествени услуги в селските райони излезе на преден план в политическите разисквания през последните години”⁽¹⁾. Тя счита, че макар по-голямата част от държавите членки да са се възстановили от финансовата криза, публичните бюджети остават ограничени. Тъй като разходите за предоставянето на определени услуги са по-високи в селските райони отколкото в градовете, те се оказват особено уязвими към съкращения в световен мащаб.

ОИСР отбелязва обаче, че “селските общности не могат да съществуват без съответните обществени услуги за посрещане на нуждите на жителите. Достъпът до училища, здравеопазване и социални грижи, както и други подобни услуги са от съществено значение за благосъстоянието на жителите на селските райони и социалната и икономическа устойчивост на тези общности.”

НОВИ ФОРМИ НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

1. Предоставяне на интегрирани услуги, включително:

- *Съвместно разполагане* на няколко услуги в една сграда или пространство;
- *Сътрудничество* между доставчиците на услуги по отношение на информация, администрация, обучение и т.н.;
- *Сътрудничество* между екипите от специалисти за предоставяне на по обединени услуги;
- *Съвместно производство* между обществени, частни и общински организации, и по-специално, *решения на равнище общност*.

2. Алтернативни и по-гъвкави принципи на доставка, включително:

- *Мобилни услуги* – довеждане на услугата до хората;
- *Моделите „център и разклонения“* – където услугите се предоставят редовно от централно място, но по-рядко или в по-отдалечени области се предлагат и услуги за индивидуална подкрепа;
- *Нови и усъвършенствани услуги, адаптирани към местните потребности* (качество, маркетинг, създаване на напълно нови подходи към услугите).

3. Цифрови решения^(*)

(*) ОИСР включва цифровите решения като един възможен алтернативен принцип на доставка заедно с мобилните услуги, но предвид техния хоризонтален характер и нарастващото им значение за интелигентните села, те са разглеждани отделено в раздел 4.



OECD

(1) Making public services work for rural communities, 20th meeting of the working party on Rural Policy, 5 December 2017. Вижте също ОИСР, 'Strategies to Improve Rural Service Delivery,' 2010: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264083967-en>. ОИСР, 'Regional Outlook 2016', 2016: <https://regions20.org/wp-content/uploads/2016/08/OECD-Regional-Outlook-2016.pdf>

ПРЕПОРЪКИ НА ОИСП ЗА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ^(*)

1. Предоставянето на услуги в селските райони трябва да съвпада с характеристиките и активите на различните селски райони.
2. Целите за равнопоставеност и ефективност трябва да бъдат внимателно балансирани.
3. Иновативните договори между селските и градските райони трябва да ръководят предоставянето на услуги.
4. Правителството трябва да премине от логика на разходи към логика на инвестиране.
5. Ефективното и приобщаващо управление е ключът към предоставянето на услуги в селските райони. Това означава:
 - Признаване на по-стратегически благоприятстваща роля на най-високото ниво на управление;
 - Улесняване събирането на знания и по-лесно вземане на решения;
 - Ангажиране на местните общности;
 - Интегриране на оценка на въздействието върху селските райони.

(*) ОИСП, 'Innovative Service Delivery: Meeting the challenges of Rural Regions', 2008.

Тематичната група ENRD за интелигентни села разкри следните допълнителни впечатления.⁽²⁾

Създаването на пазари за обществени услуги може да помогне за запазването на услугата в селските райони. В редица страни законодателството често е довело до процес на възлагане на външен изпълнител. Има вероятност много задачи, например снегочистване, да се предоставят по-ефикасно от земеделци вместо от общината. Аналогично, местните често могат да се грижат по-добре за възрастните и хората с увреждания, отколкото служителите на агенция, които трябва да изминават дълги разстояния.

Свързването на обществена услуга с доставчик с нестопанска цел може да е търсено. Независимо дали става въпрос за жилищни асоциации, които предоставят достъпни домове, или библиотеки, разположени в новоучредени НПО, сега често се предпочитат независими доставчици с нестопанска цел. Например, чрез създаване на благотворителен фонд YouthBorders⁽³⁾ успяха да увеличат значително наличното финансиране и да подобрят подкрепата за младите хора в граничните райони на Шотландия.

ОИСП твърди, че е от съществено значение “да приложи териториално пространствено стъкло към организацията и предоставянето на тези услуги”, като се гледа цялостно на моделите на заселване, тенденциите в миграцията и мобилността, както и другите връзки между градовете, селата и различните видове селски райони. ОИСП посочва, че местоположението и формата на определени основни обществени услуги, например образование и здравеопазване, могат да се планират проактивно, за да служат като катализатор, вместо като прекъсване на развитието на селските райони, като същевременно осигурява най-добрия достъп за колкото се може повече хора.



© Nigel Tadyanehondo, Unsplash

Тъй като има редица интересни отделни примери за предоставяне на услуги в селските райони, в повечето държави все още има какво да се направи. В проучване на услугите в селските райони в Европа, д-р Сара Скерат⁽⁴⁾ твърди, че “където съществуват национални мерки, услугите в селските райони могат да се разглеждат по относително съгласуван начин.” Но въпреки препоръките по-горе, в повечето други случаи услугите в селските райони продължават да бъдат: разделени на секторни бюджети; подчинени на краткосрочни пилотни проекти или мерки; подчинени на политически приоритети и промени; или непоследователно организирани.

Следвайки тази аргументация, Лисабонската среща на върха за иновации в селското стопанство през 2017 г. препоръчва “подобряване на целевата ориентация и координацията чрез стратегическо планиране „от горе надолу“ и оценка на въздействието върху селските райони на всички политики и финансови потоци. Това ще даде възможност за по-добро идентифициране на местните потребности по отношение предоставянето на услуги в селските райони и целевата ориентация на мероприятията в рамките на различните политики.”⁽⁵⁾

(2) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq_smart-villages_briefing_business-models.pdf

(3) www.youthborders.org.uk

(4) Сара Скерат, Старши изследовател, Rural Society Research, 'Rural Services: European Policies and experiences'.

(5) www.aislisbon2017.com

ПРЕГЛЕД НА ПОДХОДИТЕ ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ

ENRD извърши проучвателно подготвително проучване, за да определи инициативите за услуги в селските райони, предприети на национално и местно равнище⁽⁶⁾. Проучването потвърди, че в повечето страни съществува сложна мрежа от секторни стратегии за различните услуги, което разкрива само върха на айсберга. То обаче потвърди, че интегрираните пространствени подходи към услугите в селските райони са по-скоро изключение, а не правило.

Подготвителното проучване установи няколко държави членки на ЕС, които са в процес на подготовка на стратегии и пилотни проекти, свързани с услуги в селските райони, които споделят характеристиките на интелигентните села, дори и да не използват непременно същата терминология. Тези примери се

допълват от информация, събрана чрез работата на Тематичната група ENRD⁽⁷⁾. Тези стратегии и проекти в повечето случаи отговарят на едно или повече от следните три предизвикателства:

- **Обезлюдяване на селските райони..** Съответните стратегии са насочени главно към продължаващото обезлюдяване и загубата на млади хора в определени селски райони, например Северна Финландия, Швеция и Шотландия, вътрешните части на редица юноевропейски държави (Италия, Испания, Португалия, Гърция и Централна Франция), и емиграцията от страните от Централна и Източна Европа, както и от балтийските държави. Много стратегии съчетават действия за насърчаване на икономическото развитие и работните места с действия в подкрепа на подобряването или иновациите в предоставянето на услуги, обикновено в области като

образованието, мобилността, трудовата заетост, здравеопазването и енергетиката.

- **Разделението между селските и градските райони и пространственото концентриране на услугите.** Дори когато селските райони са стабилни или населението им се увеличава, комбинация от съкращения на обществени услуги, централизация, все по-голямото използване на автомобили и спада в обществения транспорт могат да означават, че селските общности са „останали без“ обществени и частни услуги.
- **Насърчаване на цифровата трансформация на селските райони.** Тези стратегии са насочени по-специално към създаването на широколентови инфраструктури и

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ СТРАТЕГИИ ЗА СЪЖИВЯВАНЕ НА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Обезлюдяване на селските райони

- **Стратегия за вътрешните райони в Италия:** национална интегрирана стратегия за социално-икономическо развитие на вътрешните райони, която засяга около 13 млн. души, които са сравнително отдалечени от центровете за услуги. Тя включва четири финансирани от няколко фонда зонални пилотни стратегии със силен акцент върху подкрепата за иновациите на местните услуги.
- **Услуги в периферните и селски райони на Швеция:** стратегията подкрепя действия за насърчаване на достъпа до частни и обществени услуги.
- **Испанският закон за устойчиво развитие на селските райони:** интегриран подход в подкрепа на инфраструктурата в селските райони, ИКТ и широк спектър от услуги в селските райони, както и икономическото развитие. Законът не действаше по време на финансовата криза, но неотдавна бе възобновен. Освен това испанското правителство развива стратегия срещу обезлюдяването.

Разделението между селските и градските райони и пространственото концентриране на услугите

- **„Договори за реципрочност“ във Франция** под формата на договор между градовете и заобикалящите ги селски райони имат за цел да се подобри устойчивостта на услугите

в селските райони и околната среда, както и икономическото развитие.

- Стратегията за проектиране на услуги във Фландрия, Белгия има за цел да подобри транспорта и мобилността в белгийските западно-фламандски общини чрез включване на гражданите в процесите на вземане на решения.
- **Социална устойчивост в район Брабант, Нидерландия,** подкрепя мрежите за обучение и водените от общността инициативи.

Насърчаване на цифровата трансформация на селските райони

- Проучването „Интелигентни селски райони“ във Финландия представя цялостен анализ на предизвикателствата и възможностите за цифровизация на услугите в селските райони във Финландия. Намерението е да се разработят пилотни действия в подкрепа на иновациите в поредица услуги в селските райони.
- Инициативата „Цифрови села“ в Германия включва пилотни инициативи в три села за разработване на цифрови решения за услуги в селските райони.
- Програмите в областта на цифровите технологии на няколко страни като Германия, Испания, Латвия, Швеция имат или планират специфични дейности, насочени към селските райони и услуги.

(6) Повече от 90 стратегии и над 100 проекта бяха идентифицирани през 2017 г. (*не всички се отнасят за интелигентни села): https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_scoping-work-plan_draft.pdf

(7) https://enrd.ec.europa.eu/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages_en

подобряване на усвояването на цифровите възможности чрез цифрови центрове в селските райони, центрове за съвместна работа и курсове за обучение за граждани и предприемачи. Някои от най-обещаващите стратегии подкрепят пилотни цифрови иновации за конкретни услуги или за селото като цяло.

Както е описано подробно в глава 5 от настоящата публикация, Програмите за развитие на селските райони (ПРСР) играят роля в рамките на някои стратегии, особено Мярка 19 за LEADER/CLLD и Мярка 7 Основни услуги и обновяване на селата. Те обаче обикновено работят съвместно с други фондове на ЕС, като

Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Европейския социален фонд (ЕСФ), както и национални фондове.

Подготвителното проучване на ENRD набеляза интересни стратегии за стимулиране предоставянето на услуги (някои от които са в получерен шрифт в клетката на стр. 19).

ИЗВОДИ ОТ ЧЕТИРИ ВДЪХНОВАЩИ ПРИМЕРА

Тематичната група (ТГ) ENRD проучва подходи за съживяване на услугите в селските райони чрез цифрови и социални иновации и разглежда как ПРСР могат да се използват най-добре в подкрепа на интелигентните села. Работата на ТГ разкри как основни услуги в селските райони – като здравни, социални услуги, образование, енергетика, транспорт, търговия на дребно – се подобряват и правят устойчиви чрез внедряване на инструменти за Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и чрез водени от общността дейности и проекти. По-долу са представени някои типични примери за това как се създават динамични, устойчиви и атрактивни услуги в селските райони.

1. Стратегия за вътрешните райони в Италия

През програмния период 2014-2020 г. Италия е въведена нова интегрирана политика, наречена Национална стратегия за вътрешните райони (NSIA).⁽⁸⁾ Вътрешните райони на Италия са селски райони, които се характеризират с отдалечеността си от основните центрове за услуги. Тези области са дом на 23% от населението на страната (13,5 млн. жители) и обхващат 60% от националната територия (4 261 общини).

NSIA се фокусира върху най-отдалечените и крайно отдалечените вътрешни райони, където демографският спад и застаряването на населението са най-силно изразени. Целта е да се насърчи създаването на работни места,

социалното включване и да се обърне тенденцията за демографски спад. Стратегията се основава на четири основни иновации:

- едновременно инвестиране в подобряване на услугите (предимно чрез национална политика) и икономическо развитие (включващи фондове на ЕС);
- национално измерение и многостепенно управление (национално, регионално, общинско и междуобщинско);
- подход с използване на няколко фонда (ЕЗФРСР, ЕФРР, ЕСФ в комбинация с националните фондове); и
- подход на широко участие към местното развитие.

До края на април 2017 г. са избрани общо 71 пилотни области, обхващащи 1 066 общини. Избраните райони са средно доста малки, с около 29 000 жители. Средният предвиден бюджет е 17,4 млн. евро на район, което е по-високо от средния бюджет на Местна инициативна група (МИГ) в Италия. Вътрешните райони и МИГ често се припокриват.

ЧЕТИРИ ВДЪХНОВАЩИ ПРИМЕРА ЗА ИНТЕЛИГЕНТНИ СЕЛА

1. „Стратегията за вътрешните райони“ в Италия – за справяне с обезлюдяването на селските райони.
2. „Договорите за реципрочност“ във Франция – за изграждане на връзки между селските и градските райони.
3. Инициативата „Интелигентни селски райони“ във Финландия – за справяне с обезлюдяването и цифровия преход.
4. Инициативата „Цифрови села“ в Германия – за използване на цифровата трансформация.

Ключови изводи:

- ПРСР могат да допринесат за Стратегията за вътрешните райони като използват LEADER или други Мерки, или комбинация от двете.
- Изграждането на съществуващ капацитет в МИГ е от съществено значение за разработването на качествена стратегия.
- Синергиите могат да бъдат положителни, когато МИГ участват пряко в разработването и реализирането на стратегията.
- По-широки и по-иновативни въздействия могат да се постигнат чрез интегриране на стратегията и LEADER Местни стратегии за развитие (МСП), с партньорства във вътрешните райони, насочени върху достъпа до услуги и МИГ върху местното развитие.
- Различните правила за различни фондове на ЕС и национални фондове могат да усложнят интеграцията на LEADER и стратегиите за вътрешните райони.

(8) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_it.pdf

ПРИМЕРИ ЗА ПОДКРЕПА ЗА ИНОВАЦИИТЕ В УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Инвестициите в иновациите на местните услуги се финансират от национални фондове. Подкрепяните действия включват:

- Общностна инициатива за съвместно използване на автомобили във Вал Майра (Пиемонт), която използва уеб платформата и се ръководи от кооператив на местната общност;
- Дистанционни класни стаи в средните училища в Бейгуа Сол (Лигурия) и Пиаченца-Парма Апенини (Емилия Романя);
- Оборудване на местни аптеки в Матезе (Молизе) със интелигентни технологии, за да се осигури дистанционна диагностика от болничен персонал;
- Смарт устройства, които да позволяват на жителите да наблюдават свлачища и да засилят гражданската защита в Мадоние (Сицилия).

2. Договорите за реципрочност във Франция

През 2015 г. Франция стартира експериментална схема за насърчаване на междуобщинското сътрудничество, наречена „договори за реципрочност между градовете и селските райони“⁽⁹⁾ (*contrat de réciprocité ville-campagne*).

Целта е да се преодолее дистанцията между градските и селските райони чрез насърчаване на взаимноизгодни партньорства в области от общ интерес. През първата фаза на схемата бяха избрани четири териториални партньорства, като метрополния район на Брест и Pays du Centre Ouest Bretagne са първите официално подписали договор заедно. Брест се стреми да повиши средносрочната и дългосрочната конкурентоспособност, докато Pays Centre Ouest Bretagne акцентира върху предоставянето на здравни услуги и намирането на нови пазари за своя бързо разрастващ се дърводобивен сектор.

В момента два района работят съвместно в подкрепа на иновативни проекти в четири основни направления: икономическо развитие; социално включване; здравеопазване, култура и услуги; както и околна среда и енергийния преход. По всяко направление представителите на местното управление и жителите допринесоха за развитието на съвместна пътна карта, която беше приета официално през ноември 2016 г.

Впоследствие тя предвиди 2 млн. евро в многогодишния рамков договор, сключен между държавата и регионалните власти на Бретан до 2020 г.

Една година след подписването на договора сътрудничеството вече показваше осезаеми резултати, с около 30 проекта в ход. Примерите включват аудиовизуален клъстер, инициативи в областта на здравеопазването и биоенергетиката⁽¹⁰⁾.

Ключови изводи:

- Беше необходима правилната структура на управление, за да гарантира успех. Агенцията за градско планиране на Брест пое тази отговорност.
- Договорените механизми за финансиране също бяха от ключово значение и обхващаха финансово участие от региона, държавата и ЕС.
- Първоначалното свързване също беше основен фактор за успеха и то трябва да излезе извън политическите съюзи, за да включи активната ангажираност на местните общности при създаването на обща визия и дългосрочна стратегия за развитие.

3. Инициативата за интелигентни селски райони във Финландия

Цифровизацията заема едно от първите места в дневния ред на финландското председателство. През 2016 г. то проведе проучване „Интелигентни селски райони“

пред селските райони и възможностите, предлагани от цифровизацията. Целта е да се проучат възможностите за развитие и диверсифициране на услуги в селските райони чрез цифровизация и експериментирание.

Проучването установи, че жителите и предприятията в селските райони желаят и са готови да използват цифрови услуги. Цифровизацията може да доведе услугите по-близо до клиента, да намали разходите и да окаже сериозно влияние върху селските райони, където структурната промяна е бърза и разстоянията до физическите услуги се увеличават.

Не всички жители или компании обаче имат желанието или уменията да се възползват от възможностите, предоставени от цифровизацията. Затова е важно да се запознаят хората с цифровите инструменти и да се инвестира в изграждането на капацитета им и в желанието да използват цифрови услуги.

Проучването даде серия от препоръки за подобряване на цифровите иновации в услугите в селските райони, които се използват сега за информиране на съществуващи и нови програми, например адаптиране на подкрепата по ПРСР Мерки 7 (основни услуги) и 19 (LEADER/CLLD), националната стратегия за ширококолов достъп и правителственото решение за Цифровизация на селските райони от 2017 г.

Например МГД Pohjoisin Lappi в Лапландия, Финландия проведе предварително проучване, за да изследва предоставянето на цифровизирани медицински услуги в отдалечени райони чрез павилион за здравни услуги с диагностично оборудване (например лабораторни тестове и проследяване на артериалното налягане), което пациентите могат да използват самостоятелно. Павилионът предлага и видео връзка с медицинска сестра или лекар. Резултатите бяха положителни, но стана ясно, че са необходими по-разнообразни и сложни услуги в подкрепа на използването на цифрови услуги.

⁽⁹⁾ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_fr.pdf

⁽¹⁰⁾ Вж. стр. 3 и 4: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_fr.pdf

⁽¹¹⁾ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_fi.pdf

„Възможности за осъществяване на цифров скок“ (Valmiudet digiloikkaan) е едногодишен проект, финансиран от МГД Jokivarsikumppanit. Целта е да се изгради капацитета на местните предприятия, НПО и жителите за използване на цифрови услуги. Проектът съчетава обучение, информация и демонстрационни мероприятия. Обхванатите теми включват провеждане на видеоконференции за предприятия, маркетинг на социални медии, оптимизация на търсене на машините за търсене, информационна сигурност, използването на цифрови услуги от възрастни хора, както и виртуална реалност като средства за подобряване на дистанционната работа.

Ключови изводи:

- За да се намали рискът от цифрово изключване (по район, възраст, образование, доходи и т.н.), е необходима подкрепа за функциониращи връзки с данни (широколенов достъп) и обучение за хора с ниско ниво на цифрови умения.
- При разработване на цифрови услуги за селските райони решенията трябва да се базират на местни познания и местни потребности. Тук публичният сектор играе решаваща роля при създаването на платформи и осигуряване на достъп до информация и добри практики.
- Важно е да се измерят икономическите ползи от цифровизацията, за да се насърчат повече предприятия да цифровизират услугите си и да се гарантира, че хората се възползват от преимуществата.
- Трябва да се намерят иновативни решения на местните предизвикателства (мобилност, здравеопазване и т.н.) чрез експериментирание на местно равнище.

4. Инициативата за цифрови села в Германия

Проектът „Цифрови села“ в провинция Рейнланд-Пфалц, Германия⁽¹²⁾ изпитва цялостен подход към цифровизацията на услугите в селските райони в три пилотни района: асоциациите на общностите на Айзенберг, Гьолхайм и Бецдорф-Геххардсхайн.



© Maaseutu.fi

Проектът беше стартиран от Министерството на вътрешните работи и спорта на Рейнланд-Пфалц и Института за експериментално софтуерно инженерство Фраухофер (IESE) през 2015 г. и продължи до 2019 г., с общ бюджет от около 4,5 млн. евро. Създаването на обща цифрова платформа има за цел да разработи и тества нови решения за доставката на местни стоки, комуникации, мобилност и електронно правителство.

Проектът има пет основни цели:

- Иновации в интелигентна селска екосистема;
- Разработване на междусекторни решения;
- Създаване на култура на сътрудничество между местните заинтересовани страни;
- Изграждане на устойчиви решения;
- Разработване на достъпни цифрови решения.

Изпълнението на проекта „Цифрови села“ се основава на подхода на „живите лаборатории“. През първата фаза с местните жители и други заинтересовани страни се обсъждат концепции и конкретни решения. След това се разработват прототипи, които се доразвиват със заинтересованите страни до цифровизирането на конкретните решения, най-вече под формата на мобилни приложения или цифрови уеб услуги. Примерите на досега разработените услуги включват

онлайн пазар със система на доброволни доставки и портал с местни новини.

Ключови изводи:

- За успешно прилагане на проект за цифровизация, на първо място е необходимо да се изгради иновационна структура, която изисква интердисциплинарни екипи, както и местни хора от съответния селски район.
- Креативността и добрите идеи са от съществено значение. Прочуването на съществуващи инициативи и проекти може да бъде добър източник на вдъхновение.
- Работата с ранни прототипи, които отговарят конкретно на потребностите на жителите, води до положителни резултати.
- От съществено значение е привличането на местни инфлуенсъри, както и осигуряване на гъвкави модели за участие за жителите.

(12) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq_smart-villages_case-study_de.pdf



3. Използване на социалните ИНОВАЦИИ

© Pixabay, Pexels

Предходната статия разглежда как регионалните и националните правителства могат да подкрепят инициативите за интелигентни села, които предоставят или подобряват предоставянето на услуги чрез рамката на политиките и програмите „отгоре надолу“, както и с местно приложение.

Настоящата статия разглежда как общностите могат да поемат сами инициативата, като отговарят директно на местните потребности и възможности. Такива инициативи „отдолу нагоре“ или водени от общността са широко разпространени и разнообразни. Пълният потенциал за иновации на водените от общността действия може да се реализира единствено когато местната енергия се поддържа от политическа рамка, която се грижи за креативността, присъща на подходите „от долу нагоре“.

УСТОЙЧИВОСТ НА ОБЩНОСТИТЕ

СЪЖИВЯВАНЕ НА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЧРЕЗ СОЦИАЛНИ ИНОВАЦИИ

ДЕЙСТВИЯТА ПО КЛИМАТА ДВИЖЕЩ ФАКТОР ЗА ИНОВАЦИИ

ПРЕЧКИ ЗА ВОДЕНИТЕ ОТ ОБЩНОСТТА ИНОВАЦИИ

БЛАГОПРИЯТНА РАМКА

УСТОЙЧИВОСТ НА ОБЩНОСТТА

В миналото градовете често са описвани като “локомотивите на икономическото развитие, а селските райони – като вагоните, които са дърпани след големия градски метрополис”.⁽¹⁾

Селските райони обаче са доказали, че имат собствена динамика и че са източници на важни иновации. Както се посочва в Декларацията от Корк 2.0 “трябва да получи по-добро признание потенциалът в селските райони за предоставяне на иновативни, приобщаващи и устойчиви решения за настоящи и бъдещи обществени предизвикателства като икономически просперитет, продоволствена сигурност, климатични промени, управление на ресурсите, социално включване и интеграцията на мигранти”.

Изследователски проекти като SIMRA⁽²⁾ (Социални иновации в маргинализираните селски райони) и мрежи като ECOLISE⁽³⁾ разкриват факта, че хиляди села и селски райони правят точно това. Те потвърждават отново, че интелигентните села съществуват и са просто места, където местните хора обединяват своите умове и ресурси, за да измислят и разработят иновативни отговори на неотложните местни и глобални предизвикателства. По този начин те участват в различни форми на социални иновации.

В селските общности във всички части на Европа има доказателства за това как местната енергия и находчивост, в съчетание с наличната технология, се прилагат успешно за справяне с належащите потребности в области като транспорт, социални грижи или образование, но и опасенията и заплахите в области като околна среда и климатични промени, които имат местно и глобално измерение.

Много такива отговори, дадени от общността, се оказаха невероятно ефективни при справяне с дълбоки проблеми, които иначе са трудни за решаване, и за обръщане на тенденциите за намаляване числеността на населението, безработица, влошаване на околната среда и качеството на живот. Това важи с особена сила в ситуации, когато действията на общността са в съответствие и подкрепени от обществена политика и инициативи, които признават и подпомагат подхода „от долу нагоре“.

Съществува обаче опасение, че тази политика изостава и не е в крак със събитията по места. Пречките и ограниченията стават все по-очевидни, често поради прекъсване на връзката между местните масови отговори и политики и програмите, разработени на други равнища.

“Социалните иновации са иновации, които са социални както в целите, така и в средствата си. С други думи, те са иновации, които са добри за обществото и подобряват капацитета за действие на обществата.”⁽⁴⁾

При отсъствие на благоприятна политическа среда, съществува реална опасност възможността за широка обществена ангажираност и социални иновации да бъде пропусната, което изключително затруднява постигането на положителна промяна на местно равнище. Следователно, предизвикателството е да се създаде по-благоприятна среда за интелигентните села: изграждане на капацитет за общностно планиране; премахване на законодателните и административните пречки; и обединяване на използването на Програми за развитие на селските райони (ПРСР) с други фондове на ЕС и национални фондове, като същевременно се насърчават възможности за привличане на частно финансиране.

ОБХВАТ

Докато предишните броеве на EU Rural Review обхващаха инициативи за стимулиране на икономиката и предприятията в селските райони – вж. “Интелигентна верига на доставките” (№ 22) и „Преосмисляне на възможностите за бизнес в селските райони“ (№ 24), настоящият брой акцентира върху предоставянето на услуги в селските райони.

(1) Марк Шуксмит, 'New Labour's countryside: rural policy in Britain since 1997', 2008: <http://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/N/bo13438809.html>

(2) SIMRA is a project funded by the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme: www.simra-h2020.eu

(3) ECOLISE, the European network for community-led initiatives on climate change and sustainability, is a coalition of national and international networks: www.ecolise.eu

(4) Европейска комисия, 'Social Innovation: A Decade of Changes', 2010: http://espas.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/social_innovation_decade_of_changes.pdf

СЪЖИВЯВАНЕ НА УСЛУГИТЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЧРЕЗ СОЦИАЛНИ ИНОВАЦИИ

Предоставянето на услуги е най-бързо растящият сектор в глобален мащаб, но в много селски райони, където в предоставянето на услуги е наблюдаван спад през последните десетилетия, съществува аномалия. Малките предприятия са закрити, по-големите предприятия са закрили клоновете си в селата (например банки, пощенски станции), съкращенията в публичния сектор водят до влошаване на услугите или до централизация, а приватизацията на някои услуги (жилищно настаняване, библиотеки, социални грижи) заплашва доставките в отдалечените райони.

В този контекст самите общности често вземат мерки, за да запълнят празнините, като се намесват в най-различни области като жилищно настаняване, транспорт и мобилност, социални грижи, банкиране, обучение, енергетика, рециклиране и икономическо развитие. Стимулиращият фактор за този вид общностен отговор може да е различен – от закриване на жизненоважна услуга (училище, пощенска станция, магазин, автобусна линия) до значително понижаване на качеството на дадена услуга, например социални грижи, или понякога дори разпознаването на заплахата или нереализирана възможност.

В село Бреймар, Шотландия например местната общност е установила, че възрастните и жителите с увреждания трябвало да чакат дълго време за предоставяне на услуги за социални грижи, тъй като обгрижващите лица трябвало да пътуват от далечни разстояния. Освен това обгрижващите лица често са сменяни или замествани от служители на агенцията, които така и не опознали своите клиенти. Поради това общността постигнала договореност, според която те да управляват сами бюджета за полагане на грижи, като наемат местни хора, които да се грижат за жителите, които вече познават.

Загубата или влошаването на качеството на важна услуга или идентифицирането на възможност не е непременно достатъчно, за да катализира социални иновации. Необходими са определени благоприятни условия, за да предприемат действия. Първостепенно значение измежду тях има лидерството и социалният капитал⁽⁵⁾, както наличието на достатъчно връзки и доверие между местните хора, за да подкрепят колективни действия.

В някои райони вече съществува високо ниво на социален капацитет, разработван в продължение на много години. В други райони може да са необходими мерки и процеси в подкрепа



© kinderbetreuung

УЧЕНЕ-ИЗРАСТВАНЕ-ЖИВОТ С ЖЕНИ ФЕРМЕРИ

Социално земеделие (или земеделие с грижа за хората) означава краткосрочно или дългосрочно използване на селскостопански ресурси като животни и растения за насърчаване и генериране на социални услуги в селска среда. Тези услуги включват рехабилитация, терапия, защитени работни места, образование през целия живот и други дейности, които допринасят за социално приобщаване.

Интересна инициатива на социалното земеделие в Италия е социалната кооперация „Учене-израстване-живот с жени фермери“ (*Mit Bäuerinnen lernen-wachsen-leben*), която се намира в провинцията Болцано-Бозен. Създадена през 2007 г., кооперацията разполага с повече от 100 майки за дневна помощ, които предлагат гъвкава грижа за деца в своите ферми с директното интегриране на селскостопански ресурси и околната среда като елементи на обучението.

Някои от членовете на кооперацията предлагат и образователни земеделски дейности за деца в училищна възраст. Кооперацията непрекъснато разширява дейностите си на територията и планира да разшири дейностите на социалното земеделие до хора с увреждания, ваканции във ферми със специфични здравни услуги, градинарство и терапия с животни.

През 2014 г. тя започна да предлага грижи за възрастни хора, като отговор на застаряването на местното население. Днес 32 ферми предлагат тези услуги по поръчка. Кооперацията е получила подкрепа от Европейския социален фонд (ЕСФ).

www.kinderbetreuung.it

(5) Докато физическият капитал означава физически предмети, а човешкият капитал се отнася до качествата на хората, социалният капитал е свързан с връзките между индивидите – социалните мрежи и нормите на реципрочност и доверие, които произтичат от тях. Robert Putnam, 'Social capital and civic community', 2000: http://infed.org/mobi/robert-putnam-social-capital-and-civic-community/#_Social_capital

на лидерството и изграждането на доверие и капацитет преди предприемането на по-амбициозни проекти.

Институционалната подкрепа също е важна за създаването, успеха и дългосрочната устойчивост на инициативите на общността. През последните десетилетия например договарянето с публичния сектор е изиграло важна роля за стимулиране на социалните иновации и за създаване и развитие на социално предприятие⁽⁶⁾. Необходима е обаче и по-широка рамка за публична подкрепа.

Въпреки че няма един-единствен модел за социални иновации при предоставянето на услуги в селските райони, доказателствата сочат, че е необходима критична оценка на местните активи⁽⁷⁾ и правилната комбинация от публични, частни, изследователски инициативи или инициативи на гражданското общество. Възможностите за социални иновации възникват в творческата пресечна точка между моделите за предоставяне на услуги.⁽⁸⁾

Примерите от практиката, анализирани от Тематичната група ENRD сочат към няколко възможни сценария на социални иновации:

- В селските райони със силен социален капитал (и гъвкави регулации) има доказателства за преки инвестиции на общността в стратегически местни активи (енергетика, широколентов



достъп, транспорт, грижи). Тази инвестиция се основава на общностни източници на финансиране и работна ръка, с реинвестирането на излишните средства, генерирани от тези активи, в други икономически и социални дейности (например Английския и шотландския фонд за общностно развитие⁽⁹⁾

или германските и датските кооперации за възобновяема енергия).

- В някои селски райони инициативата идва от иновативни общини (например мултифункционалните центрове във Фландрия⁽¹⁰⁾ и Финландия).
- В други случаи инициативата се ръководи от изследвания (например „Цифровите села“ в Германия⁽¹¹⁾).

Във всички случаи обаче хората са в центъра и интелигентните села обикновено се стремят да привлекат най-доброто от различните модели на предоставяне на услуги чрез партньорства и свързване в мрежа.



(6) Вж. EU Rural Review No 22, Chapter 4 on 'Accessing the market for public food' for procurement examples: https://enrd.ec.europa.eu/publications/eu-rural-review-22-smart-and-competitive-food-and-drink-supply-chains_en

(7) ENRD Briefing on 'Co-designing and co-planning village services', 2018: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq_smart-villages_briefing_services.pdf

(8) ENRD Briefing on 'Business models for rural services', 2018: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq_smart-villages_briefing_business-models.pdf

(9) Braemar Community Trust in Scotland: www.dtascot.org.uk

(10) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq2_smart-villages_service-hubs_hoet.pdf

(11) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tq_smart-villages_case-study_de.pdf



© Alston Moor Partnership

ПЪРВИЯТ ГРАД-СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЯТИЕ В ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

Селцето Алстън Мур в Камбрия изведе социалните иновации на ново равнище като стана първият сертифициран „Град-социално предприятие“ в Обединеното кралство. С население от 2 100 това бивше миньорско селище губи основните си мини през 50-те години на миналия век. Тридесет години по-късно най-големият работодател в областта – стоманолейарна, в която са заети повече от 200 души – също затваря врати, което води до период на продължителен упадък, за който допринася и отдалечеността на селото.

Повратната точка обаче настъпва през 2002 г., когато селото е подминато от доставчиците на интернет и общността се сплотява и създава собствена местна широколентова услуга, Cybermoor. Когато местният магазин бил закрит, общността се мобилизирала

отново и с времето се развила нова местна сила.

В момента има 24 регистрирани социални предприятия в района – от пекарна и спортна зала до снегорин на общността и историческа жп гара, като всички от тях се управляват до голяма степен от доброволци. Всяко от тях осъществява дейност като отделно предприятие, но всички трябва се ползват и да реинвестират печалбите обратно в местната икономика. С повече от 50 поддържани работни места, стотици участващи доброволци и годишен оборот от 2,2 млн. лири стерлинги, журито на Наградите за социални предприятия в Обединеното кралство описа Алстън Мур като "модел за подражание в други малки райони".

www.alstonmoorpartnership.co.uk

ДЕЙСТВИЯТА ПО КЛИМАТА КАТО ДВИЖЕЩ ФАКТОР ЗА ИНОВАЦИИ

Загрижеността за промените в климата и влошаването на околната среда се превърнаха във важен стимул за водените от общността социални иновации. Парижкият договор⁽¹²⁾ осигурява рамка за международен отговор на тази глобална заплаха. Въпреки че правителствата продължават да обсъждат начините на изпълнение, много страни вече поемат инициативата сами, като решават да бъдат част от решението, вместо от проблема.

В Европа и по света десетки хиляди общности предприемат действия в

най-различни области: от енергията на общността, споделянето на автомобили и схемите за общо ползване на велосипеди до градините на общността, управлението на отпадъците и рециклирането.

Мащабът на предприетите проекти е много различен в зависимост от местните условия и опита на общността. В енергийния сектор на общността например той може да бъде от малки съседски проекти, например Energy Lucioles,⁽¹³⁾ проект в Бретан, Франция за инсталиране на 150 м² соларни панели върху обществена сграда до много

по-големи проекти като превръщането на датския остров Самсо (население 4 000 души) във въглеродно неутрален нетен износител на възобновяема енергия.

Тези водени от общността инициативи не само имат важно въздействие върху околната среда, но и спомагат за съживяване на местните икономики и изграждат социален капитал и устойчивост. Финансираният от ЕС проект TESS,⁽¹⁴⁾ който оцени извадка от 63 инициативи в областта на климата на местно равнище в цяла Европа, подчерта техния

(12) http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php

(13) www.luciolesriatransition.fr/lucioles_energies/presentation

(14) TESS е проект, финансиран от Седмата рамкова програма на Европейския съюз: www.tess-transition.eu



УСТОЙЧИВА МОБИЛНОСТ

Rezo Pouce е интелигентна услуга за *автостоп*, разработена за първи път във френските департаменти Тарн и Гарон и От-Гарон през 2010 г. Услугата е отговор на транспортните нужди в селските и крайградските райони и е подобна на споделянето на автомобили, но е насочена основно към кратки пътувания, организирани в кратък срок.

Услугата е създадена като социално предприятие, което обединява различни групи, които се интересуват от мобилността: местни власти; транспортни оператори; асоциации; фондации; потребители; служители. Участват над 1 500 френски общини.

www.rezopouce.fr

"голям потенциал за смекчаване на последиците от изменението на климата". Той също така установи, че "най-малко толкова значими, колкото преките икономии на въглерод, които постигат много от тези инициативи, са и по-широките въздействия върху околната среда, повишаването на осведомеността, социалната кохезия, създаването на местен поминък и запазването на богатството в местните икономики и чувството за ангажираност,



© Cloughjordan Ecovillage

ЕКО СЕЛИЩЕ КЛОХДЖОРДАН: ОБРАЗЕЦ ЗА УСТОЙЧИВ ЖИВОТ

Еко селището Клохджордан в Ирландия е основано през 1999 г. от група хора, обединени около създаването на екологична, икономична и социално устойчива общност върху ферма от 27 хка. В момента общността се състои от 50 семейства, които живеят в нискоенергийни домове, които разчитат на възобновяема енергия, разполагат с парцели за самостоятелно отглеждане и изследване, ферма, бизнес център, място за представления, хостел и редица образователни предложения.

Финансираният от ЕС изследователски проект Milesecure⁽¹⁶⁾ определи еко селището Клохджордан като един от водещите европейски „очаквани опити“ на градовете в преход към нисковъглеродно общество. Еко селищата обикновено имат едни от най-ниските въглеродни отпечатъци от всички селища в развитите страни, като отпечатъкът на Клохджордан е под половината от средния за Ирландия.

www.thevillage.ie

((15) „Град в преход“ е движение, което се разраства от 2005 г. То се отнася за общности, които се заемат с решаването на големите предизвикателства, пред които се изправят, като започват действия на местно равнище. Чрез обединение те могат да заедно да осигурят решения. Подходът сега е достигнал до повече от 50 страни, в хиляди групи: <https://transitionnetwork.org>

((16) www.milesecure2050.eu

ПРЕЧКИ ЗА ВОДЕНИТЕ ОТ ОБЩНОСТТА ИНОВАЦИИ


Въпреки положителната инерция, инициативите на общностите се изправят пред редица пречки и ограничения, които могат да намалят техния потенциал за растеж и възпроизвеждане. Основно ограничение за много инициативи е сериозното или често изключителното разчитане на доброволци. При наличието на семейство, работа и други ангажименти за много хора е трудно или невъзможно да поемат допълнителни роли в общността, а за тези, които го правят, това предполага допълнителни изисквания и натиск върху по-малка група.

Регулаторните пречки, трудностите при достъпа и контролирането на местните активи, липсата на достъп до публично финансиране, както и трудностите при договаряне на сложни регулаторни и административни процеси, представляват допълнителни ограничаващи фактори за развитието на инициативите на общностите.

Съществуват и изкривявания на пазара като субсидиите за промишлеността на изкопаемите горива. Нетният ефект може да послужи за увеличаване на конкурентното предимство на поголемите промишлени процеси, тези, които не се включват непременно в социалните и екологичните разходи.

Тези въпроси със сигурност са сложни и намирането на решения изисква диалог между създателите на политики и инициативите на общностите, за да се определят и премахнат пречките и да се осигури необходимата подкрепа и съдействие за отключване на действителния потенциал на действията, водени от общностите.

Някои държави и региони бележат добър напредък в това отношение, като осигуряват важни изводи за това как могат да се изградят различните елементи на една благоприятна рамка. В Дания например, където 70-80% от съществуващите вятърни генератори са собственост на общностите и процентът



БИОЕНЕРГИЙНИ СЕЛА

В селския район на Гьотинген, Германия, МИГ Göttinger Land е силно ориентирана към възобновяемата енергия и действията в областта към климата. Нейният проект за биоенергийни села се стреми да стимулира производството на възобновяема енергия в 120 села в района.

Местният интерес е очевиден. При първоначалната покана за предложения през 2006 г. по проекта кандидатстваха 34 села, девет от които бяха допуснати до етапа на предварително проучване. В момента действат пет биоенергийни села.

Изпълнението на проекта има ясно обособени етапи:

1. Инициране: споделяне на информация за проекта, начало на процедурата по подбор и участие на гражданите;
2. Планиране: включително проучване на данни за консумацията на топлинна енергия, инвестиционни изисквания и експлоатационни разходи, предварително проучване и финансово моделиране;
3. Изграждане: строителство на инсталация за биогаз, пещ за дървени стърготини и селска топлинна мрежа.

Проектът свързва местните фермери със селски кооперативи, които ръководят производството и разпространението на енергия. Първоначалното финансиране идва от три основни източника: местната общност; LEADER и федералното правителство.

Съгласно Закона за източниците на възобновяема енергия (EEG) собствениците на генератори за възобновяема енергия получиха фиксирана цена на киловатчас за доставки за срок от 20 години. За фермерите и местната общност това предполага диверсификация на доходите и дългосрочна стабилност, независимост от цените на изкопаемите горива.

Проектът привлече високи нива на участие на местните граждани и осигурява социални, икономически и ползи за околната среда. Промените в EEG обаче означават, че той вече няма да осигурява същия икономически стимул за нови проекти за биогаз.

на произведената възобновяема енергия от общностите е един от най-високите в света, ясно можем да видим влиянието на подкрепящото законодателство върху общностния енергиен сектор.

Шотландското правителство също подкрепя водените от общността климатични действия от 2008 г. насам (вж. стр. 30), докато в окръг Гьотинген в Германия проектът за биоенергийни села, подкрепен от местната МИГ, осигури важен стимул (вж. по-горе).

Създателите на политики на всички нива започват да осъзнават стойността на водените от общността проекти. Неотдавнашен документ за политиката от Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК)

относно "Стимулиране на действия в областта на климата от недържавни участници"⁽¹⁷⁾ отразява вниманието, което се отделя на ниво ЕС и на международно равнище на ролята на недържавните участници в помощта за постигане на бъдещи цели, свързани с климата. С навлизането на Парижкия договор в етапа на изпълнение потенциалната роля на общностите привлича все повече внимание. Ако това се превърне в подходящи политики и инициативи, би могло да даде реална възможност да се гарантира, че общностите са в центъра на прехода към по-устойчиво бъдеще.

(17) www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/boosting-climate-actions-non-state-actors



ДЪРЖАВНА ПОДКРЕПА ЗА МЕСТНИ ДЕЙСТВИЯ В ОБЛАСТТА НА КЛИМАТА

Фондът за климатичните предизвикателства на шотландското правителство (CCF) предоставя грантове и подкрепа за водени от общността проекти, които намаляват въглеродните емисии на местно равнище. От създаването си през 2008 г. CCF е предоставил грантове в общ размер на 66,2 млн. лири на почти 1 000 проекта в 549 общности в Шотландия.

Проектите включват най-различни дейности: от енергия на общността за подобрения на енергийната ефективност, до нисковъглеродни възможности за пътуване и схеми на общността за справяне с отпадъците. Настоящата програма се осъществява от 2018 до 2020 г. и предоставя грантове от до 150 000 лири стерлинги на организация на година.

Анализът на данните от 132 проекта, подкрепени през периода 2012-2015 г., показва намаление на общите прогнозни емисии за целия срок с 179 796 тона CO₂, с реално намаление в хода на проектите от 54 209 тона CO₂.

Финансираните от CCF проекти със сигурност доведоха редица допълнителни положителни екологични, социални и икономически резултати, включително наемане на общо 78 835 души, създаване на 188 работни места на пълен работен ден, рециклиране на 6 000 тона отпадъци и превръщане на 45 000 м² неизползвана земя в земеделски площи. Участващите общности са свързани чрез Мрежата за действия по климата на шотландските общности (SCCAN), мрежа на отдадени общностни организации в цяла Шотландия, ангажирани с дейности за намаляване на въглеродните емисии.

www.keepsotlandbeautiful.org/sustainability-climate-change/climate-challenge-fund/

БЛАГОПРИЯТНА РАМКА

Изграждането на подходяща благоприятна рамка, която включва всички заинтересовани страни, е от съществено значение за оптимизирането на приноса на социалните иновации. Инициативите на общностите трябва да бъдат част от процеса, като допринасят или директно на местно ниво, или чрез представителни мрежи или асоциации. На европейско равнище мета-мрежи като ECOLISE могат да осигурят подходяща платформа за ангажиране. Секторни мрежи като RESCoop (енергийни общности) и „Бавна храна“ също играят важна роля.

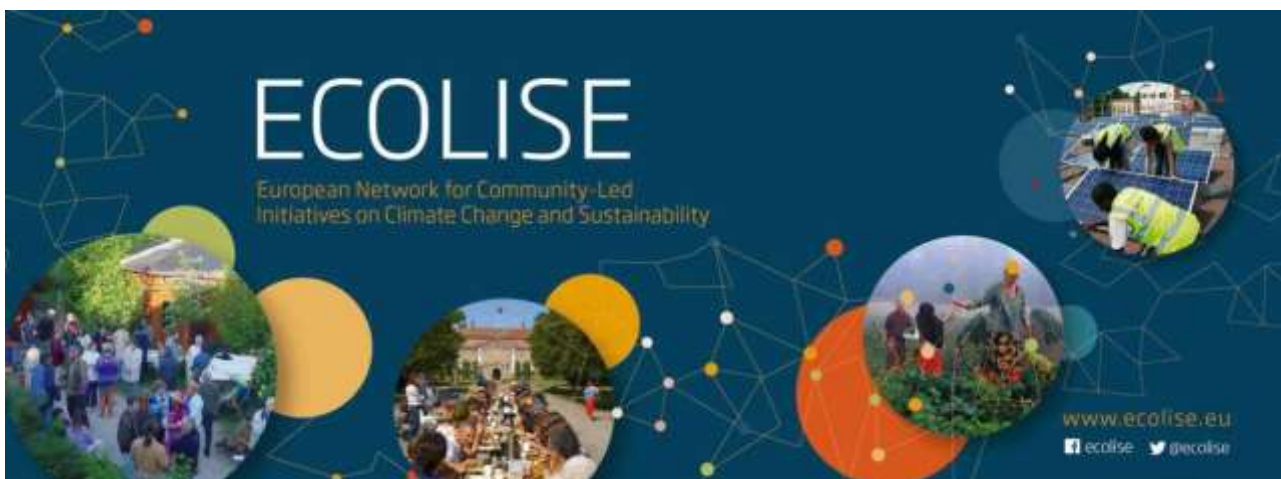
Благоприятна рамка трябва да се изгради на различни равнища. На европейско равнище например съответната политика и законодателство (енергия, отпадъци, климат и т.н.) могат да се проверят, за да се разгледат потенциалните последици и ролята за местните общности. Рамките за изпълнение също трябва да бъдат оценени и приведени в съответствие, за да се гарантира, че пречките са отстранени и че общностите имат достъп до информацията и ресурсите, от които се нуждаят, за да участват в процесите на изпълнение.

По-конкретно трябва да се направи повече за създаване на осведоменост от потенциала на различните Мерки на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) и по-специално за Воденото от общностите местно развитие (CLLD) в подкрепа на социалните и цифрови иновации в услугите в селските райони. Раздел 5 от настоящия преглед показва, че ако е добре управлявано, CLLD може да осигури гъвкава и индивидуална подкрепа за местните иноватори на всеки етап: от първоначалната идея до успешното разширяване. CLLD зависи и от изграждането на капацитета на различните институции, ангажирани с управлението на Европейските

структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), за да проектират и реализират програми по начини, които създават благоприятните условия за местни иновации.

На местно или регионално равнище трябва да се гарантира, че е налице необходимата подкрепа за подпомагане на общностите за намиране на иновативни отговори на идентифицираните предизвикателства и възможности. От съществено значение тук е целенасочената подкрепа в помощ на общностите:

- Изграждане на капацитет и социален капитал чрез предоставяне на обучение, консултации, улеснения и съдействие при формирането и създаването на групи;
- Управление на административните процеси и процедури, включително разработване на предложения за финансиране;
- Използване на диагностични инструменти за подпомагане на приоритизирането на проектите и дейностите;
- Идентифициране на подходящи организационни модели (кооперации, социални предприятия, асоциации и т.н.);
- Укрепване на връзките между услугите и дейностите чрез създаване на селски центрове и мултифункционални центрове;
- Достъп до финансиране и ресурси чрез ПРСР и други ЕС и национални източници на финансиране;
- Създаване на мрежа с други общности, които участват в по-малки местни инициативи.



СЪЗДАВАНЕ НА МРЕЖИ И СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЕВРОПЕЙСКО НИВО

ECOLISE, европейската мрежа за водени от общностите инициативи за измененията в климата и устойчивостта, е обединение на национални и международни мрежи, както и други организации, които подкрепят водения от общностите преход към устойчива Европа.

Основана през 2014 г., понастоящем мрежата има 38 организации членки, чиито дейности се разпространяват до всички държави членки на ЕС, както и на международно равнище. ECOLISE свързва практически специалисти с изследователи и създатели на политики в стремежа си да увеличи печалбата на водените от общностите дейности в областта на климата в Европа. Освен това тя се ангажира със създателите на политики за разработване на подкрепяща политически рамка.

www.ecolise.eu

Например Европейският ден на устойчивите общности (EDSC) е инициатива на ECOLISE, подкрепена от Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК), има за цел да представи и отпразнува пионерската работа на общностите в Европа.

Като се провежда през третия уикенд на септември (като следващото издание е на 22 септември 2018 г.), общностите и други организации се приканват да участват като домакини на събития или дейности по темата за устойчивия живот.

www.ecolise.eu/european-day-of-sustainable-communities



4. Използване на цифровите иновации за съживяване на услугите в селските райони

© Pexels

Цифровизацията може да приближи услугите до клиента, да намали разходите и да окаже голямо влияние върху качеството на живот в селските райони, където структурната промяна е бърза, а разстоянията до физическите услуги, включително здравни и социални грижи, се увеличават.

Съществуващите широколентови инфраструктури, наличността на цифровите услуги и цифровата грамотност са трите потенциални пропасти, които трябва да бъдат преодолени по пътя към създаване на интелигентни села. Тази статия разглежда предизвикателствата на цифровото разделение и проучва необходимите стъпки за реализиране на цифрова трансформация, като същевременно отбелязва някои вдъхновяващи примери за дигитализирани услуги в селските райони.

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА И ТЯХНАТА ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЯТ ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Има три основни стълба на цифровото разделение в селските райони: широколентова инфраструктура, използването на цифрови услуги и цифровата грамотност на населението. Обсъждането на политиката обаче често е доминирано само от един от тези стълбове. Силният акцент върху мрежите за достъп от следващо поколение (NGA) е разбираем. Около 80% от домакинствата в ЕС са покрити с NGA през 2017 г., т.е. бързи или свръх бързи мрежи, тази цифра обаче спада до едва 47% в селските, отдалечените и планински райони. Както е видно от фигура 4 на стр. 12, в много държави цифровото разделение между градските и селските райони е много голямо.

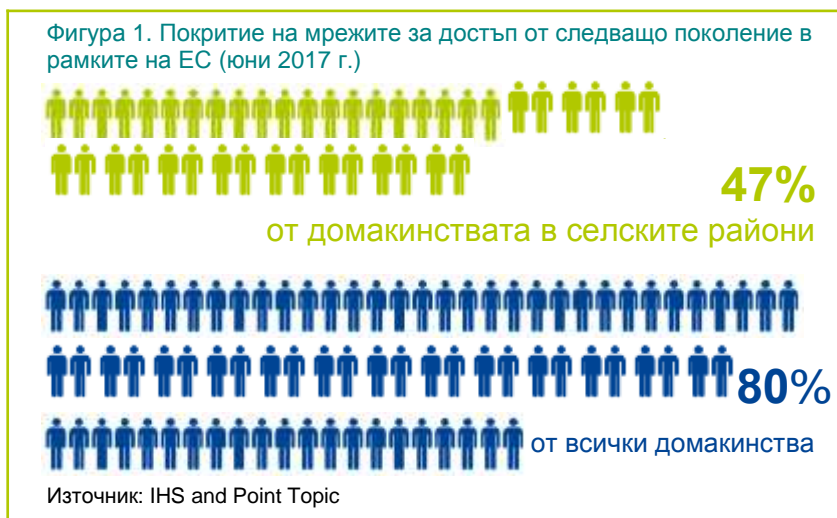
Основното послание обаче от Тематичната група ENRD за „Интелигентни села“ е, че проблемите на широколентовата инфраструктура не трябва да възпрепятстват или забавят напредъка в развитието на другите два стълба на цифровите иновации, а именно цифровите услуги и цифровата грамотност⁽¹⁾. Изграждането на селски райони, които са подготвени за бъдещето, изисква действия по всичките три стълба едновременно. Селата не трябва да

очакват да имат голяма свързаност преди да решат какво да правят с повишената свързаност. Те трябва да действат сега.

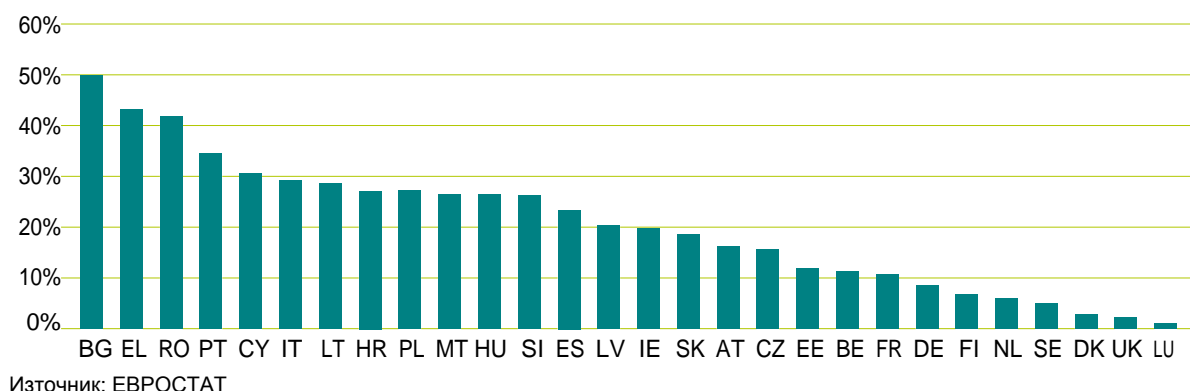
Наличието на цифрови услуги е от съществено значение за използване на потенциала за добра широколентова инфраструктура. В градските райони тези услуги могат да се изпълняват автономно поради достатъчното на брой граждани и доставчици на услуги. Машабът, който бързо може да позволи например масово използване на мобилни услуги

или мрежа за здравни и социални грижи, не винаги е очевиден в селски райони. Поради това, възможно е в селските райони да са необходими различни решения, такива, които често изискват иновативно мислене и въвеждане на съответна, специфична за условията организационна структура.

Фигура 2 категорично илюстрира решаващ фактор, който възпрепятства развитието на първите два стълба – цифровата грамотност



Фигура 2. Процент лица в рядко населени райони, които никога не са използвали интернет, 2016 г.



(1) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg3_smart-villages-designing-ict-services_hess.pdf



на жителите в селските райони. Цифровото образование не се постига само с достъп до широколентова връзка и цифрови услуги. То изисква ниво на познания и компетентност при работата с цифрови инструменти и зависи от наличието на минимални основни познания по редица теми като сигурност, поверителност или използване на приложения.

Когато са добре проектирани и работещи, интелигентните села не само се стремят към преодоляване на цифровата пропаст. Те са много по-амбициозни. Ако успешно обхванат и трите стълба, интелигентните села могат да подкрепят истинска *цифрова трансформация*.

Има много сходства между цифровата трансформация, която се осъществява в промишлеността и в селските райони. Цифровите технологии бързо променят използването на медиите и данните в определени услуги и продукти. Обусловените от технологиите цифрови процеси променят пазарите и промишлеността пред очите ни. Възникват цифрови модели на стопанска дейност, които имат потенциала напълно да преосмислят съществуващите

(например слушане на музика чрез непрекъснатата връзка вместо купуване на CD). Те са готови да се възползват от възможността, предоставена от цифровизацията – независимо къде живеят.

Проектът „Цифрови квартали“⁽²⁾ в селската част на Корнуол, Обединено кралство проучва как точно може да стане преобразуващата цифровизация за селските райони, когато всички стълбове са събрани заедно. Той ще измерва ефекта от свръх бързата широколентова връзка върху социалното включване и при осъществяване на нововъзникващи цифрови бизнес модели.

Трябва да се отбележи, че обхватът на настоящия брой на EU Rural Review е основан върху предоставянето на услуги в селските райони. Очевидно цифровизацията има по-широки приложения. Предишна тематични разработки на ENRD и издания на EU Rural Review разглеждат инициативи за стимулиране на икономиките и предприятията в селските райони – а именно изданията „Интелигентна верига за доставки“ (№ 22) и „Преосмисляне на възможностите за бизнес в селските райони“ (№ 24).

ЦИФРОВО БЪДЕЩЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ



Изследователският проект „Цифрови квартали“ към Университет в Плимут проучва ефекта от свръх бързия широколентов достъп върху кварталите в селските райони. Изследването се провежда в села в Корнуол, Обединено кралство, които са били част от Свръх бързите корнуолски лаборатории (инициатива, финансирана отчасти от ЕС), която включва изграждане на напълно нова оптична свръх бърза широколентова мрежа.

Изследователският проект ще осигури теоретична рамка и задълбочени емпирични резултати за това как взаимодействията в социалните мрежи в селските райони, осигурени от технологични инфраструктури, напр. високоскоростен широколентов достъп, могат да повлияят на социалното

сближаване и да преодолеят цифровото разделение в селските райони.

Резултатите от изследването ще бъдат съобщени на четири ключови аудитории: местната общност; академичните среди; широката публика; и агенции или политически организации, ангажирани с бъдещото планиране на общностите.

⁽²⁾ www.plymouth.ac.uk/research/digital-neighbourhoods

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА И ТЯХНАТА ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА

Интелигентните села трябва да постигнат цифрова трансформация, която разгръща пълния и отличителен потенциал на техния конкретен район. За да го постигнат, те трябва да разгледат цялата цифрова екосистема, в която желаят да участват. Екосистемата може да се състои от разнообразни решения, които свързват устройствата и които събират, комбинират или управляват данни за различни услуги в селските райони като мобилност, здравеопазване, грижи, образование. Различните компоненти на една цифрова екосистема се нуждаят от внимателно обмисляне, за да се постигнат най-добрите резултати. Екосистемата е микс от цифрови и ръководени от човека процеси и не се състои просто от стандартни технически решения. Управлението на тази местна екосистема предполага овладяване на петте слоя, от

които се състои: общество; цифрови услуги; техническа платформа; инфраструктура; и кръстосания слой на организационната екосистема (вж. фигура 3).

Слой 1: Общество

Участието на различни групи заинтересовани страни е необходимо за успешното изпълнение на проектите за цифрови иновации в селските райони. Обикновено това означава работа с общините, частния сектор и местните жители.

Проучването на финландското правителство⁽³⁾ за предизвикателствата, които стоят пред селските райони, и за възможностите, предлагани от цифровизацията, дава препоръки за интегрирането и активирането на различни групи заинтересовани страни в селските райони.

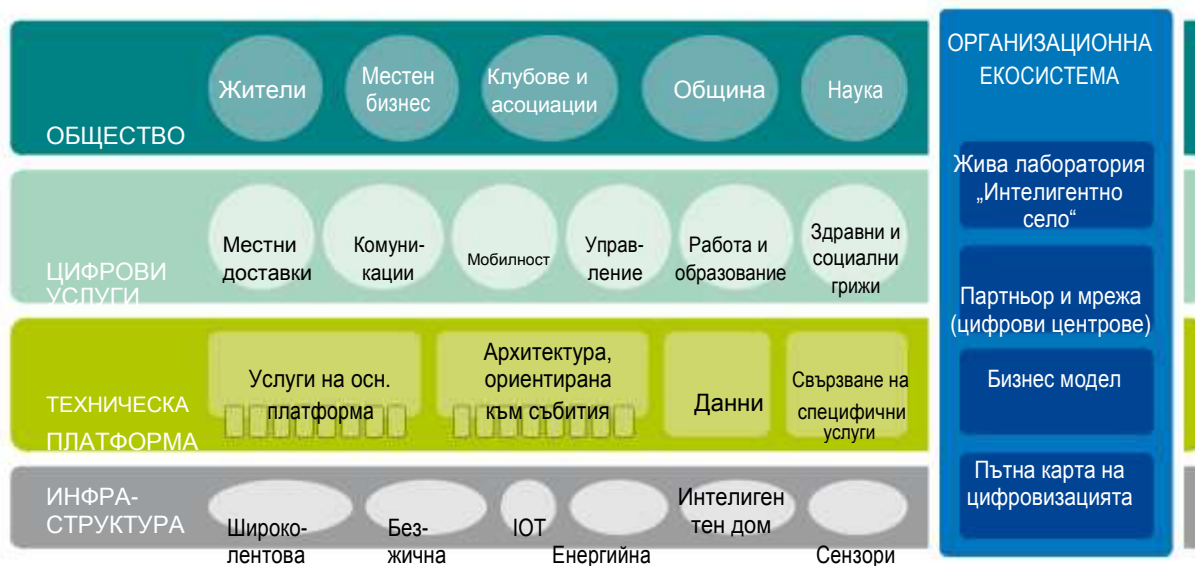
Резултатите се използват за предоставяне на информация както на съществуващите, така и на новите програми: например, индивидуална подкрепа по Мярка 7 на ПРСР (основни услуги) и Мярка 19 (LEADER/CLLD), националната стратегия за широколентов достъп и правителственото решение за Цифровизация на селските райони от 2017 година.

Местните жители трябва да бъдат включени от самото начало и да се изградят цифрови решения въз основа на определените им нужди. Участието на местните предприятия и местната община е много важно.

Организациите, които се създават в селските райони, като асоциации и местни клубове, трябва да се разглеждат като мултипликатори, особено ако проектите са насочени към социални иновации и доброволни дейности.

Интересно е, че проучването призовава за иновативни решения за предоставяне на услуги – например за селска мобилност

Фигура 3. Цифрова екосистема за интелигентно село



Източник: Steffen Hess, Fraunhofer IESE

(3) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_fi.pdf

транспортни предизвикателства – и посочва, че те трябва да бъдат идентифицирани чрез експериментирание на местно равнище. То препоръчва:

- Цифрови пунктове за консултации в местни центрове за услуги;
- Повишаване на цифровите умения чрез доброволна партньорска подкрепа, организирана от НПО;
- Обучение на цифрови посланици в общини и правителствени учреждения;
- Предоставяне на доброволна помощ, партньорска подкрепа или квартална подкрепа чрез цифрови средства;
- Завръщане на многосубектните, многофункционалните и цифровизирани училища в селата;
- Развитие на цифровия капитал на предприятията в селските райони.

Слой 2: Цифрови услуги

На ниво село те се състоят от единични услуги или приложения, които се изпълняват в свързани екосистеми. Цифровизацията предлага възможност за решаване на съществуващ проблем или предизвикателство, но не е непременно единствената възможност. Цифровите услуги не трябва да се разглеждат като вид заветна мечта, която ще реши всичко, нито интелигентните села трябва да пренебрегват по невнимание традиционните подходи за решаване на проблеми.

Фигура 3 на стр. 35 показва най-важните видове цифрови услуги, които се идентифицират в момента в селските райони, но има и много други и тяхното значение зависи от съответните условия.

Най-значимите събития в тези основни области на обслужване в селските райони са изброени по-долу.

Местните доставки се отнасят до осигуряването на ежедневни стоки и хранителни продукти на хората в селските райони. Съществуващите решения като проекта „Цифрови села“⁽⁴⁾

ПЪТНА КАРТА НА ЦИФРОВИЗАЦИЯТА: КОНТРОЛЕН СПИСЪК

1. Идентифициране на нуждите на местната общност.
2. Предвиждане на цифровото бъдеще на селския район или селото.
3. Сътрудничество и отчитане на всички налични ресурси – разработване на потенциалните цифрови центрове, органи, промишленост, изследвания и местни жители.
4. Приемане на интегриран подход вместо фокусиране върху един-единствен сектор, преценяване на стойността на платформите, предоставящи мултисекторни услуги.
5. Идентифициране на квалифициран персонал в подкрепа на създаването и изпълнението на ИКТ проекти.
6. Определяне на наличния бюджет за ИКТ в подкрепа на създаването и изпълнението на проекти.
7. Мобилизиране на всички потенциални източници на финансиране като регионални, национални и европейски инициативи за финансиране, както и сътрудничество с местната промишленост.

в Германия използват регионални онлайн пазари за съществуващи местни търговци и доставчици на услуги. Участващите търговци включват местни пекарни, органични ферми, зеленчукопроизводители, супермаркети, но и примерно търговци на нехранителни стоки например спортни магазини, аптеки, обществени перални, книжарници и библиотеки.

След регистриране на поръчка системата обработва доставката. Последният етап от доставката на поръчката се изпълнява от местни доброволци, които се уведомяват чрез приложения за смартфон. Идеята е, че хората, които пътуват по необходимия маршрут, могат да доставят пратките до своите съседни.

Друг пример е свързан с местната общност на Балцет в Германия, която е създала самоиздържащ се селски комбиниран магазин с кафене, който играе и ролята на важно място за срещи за местната общност⁽⁵⁾. Съчетаването на иновативна местна концепция като тази в Балцет с цифров инструмент или услуга като проекта „Цифрови села“ би било чудесен пример за справяне с

предизвикателството на цифровите иновации в селските райони.

Подобряването на комуникациите и прозрачността често се разглежда като една от основните цели на цифровите услуги от гледна точка на общината. Лесно достъпните услуги могат да започнат с предлагане на регионални цифрови новини или интегрирани социални медийни приложения, за да се направи възможно сътрудничеството между жителите и общината.

Достигането до местните жители с местни новини и просто известие на мобилния телефон е един от тези сценарии. Съществуващите решения варират от използване на групи в WhatsApp или Facebook за предоставяне на местно решение „моето село е в джоба ми“ като случая с DorfFunk, разработен от проекта „Цифрови села“⁽⁶⁾.

Горепосочените „Цифрови квартали“⁽⁷⁾ също са типичен пример за това как осигуряването на инфраструктура за комуникации може бъде фактор за местната комуникация като цифрова услуга.

Мобилните решения обикновено са кръстосани или в подкрепа на други

(4) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_de.pdf

(5) https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/new-cooperative-store-ballstadt_en

(6) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_de.pdf

(7) www.plymouth.ac.uk/research/digital-neighbourhoods

услуги в селските райони. Например такъв е случаят с автобусен превоз по заявка в селските райони на Уелс⁽⁸⁾, която осигурява достъп на хората без автомобили до ключови услуги като здравеопазване и образование, както и възможности за трудова заетост. Това допринася в значителна степен за живота на хората с ограничена подвижност. Тъй като този проект акцентира върху осигуряването на решение, съобразено с потребностите на пътниците в селските райони – цифровите иновации не са необходима част от него.

Цифровите иновации обаче могат да са полезни в този контекст. Проектът „Училищен автобус Олфен“⁽⁹⁾ в Германия също осъществява автобусен превоз по заявка, в този случай за оптимизиране превоза на ученици. Той разработва цифрова услуга, използваща чипкарти, приложение и интелигентен алгоритъм за оптимизация, работещ във фонов режим. Всеки ученик сканира чипкартата си, когато влезе в автобуса и след това системата автоматично изчислява оптималният маршрут до дома му съобразно другите ученици в автобуса.

Здравните и социални грижи са широко разпространена и важна тема на дискусии за живота в селските райони. В този контекст цифровите услуги често могат да се наричат установени телемедицински решения. Тук трябва да се подчертае ролята на цифровите иновации. RelaxedCare⁽¹⁰⁾ произлиза от изследователски проекти на ЕС с партньори от Австрия, Швейцария, Словения и Испания. Идеята е да се свържат непрофесионални обгрижващи лица като членове на семейството и подпомагани лица по лесен и безпроблемен начин.

Друг проект, прилагащ комплексен подход към предоставянето на устойчиви цифрови иновации е IMPROVE⁽¹¹⁾.

Общото предизвикателство, с което се справя проектът, е как да се предоставят качествени обществени услуги в отдалечени райони въпреки дългите разстояния и недостига на квалифицирани персонал за извършване на тези услуги и високите разходи за разработване и

поддържане на услугите (в сравнение с градските райони). Проектът решава това предизвикателство в областта на електронното здравеопазване и услугите за дистанционна грижа като използва интелигентни технологии, в които обгрижващите лица и подпомаганите лица участват от самото начало.

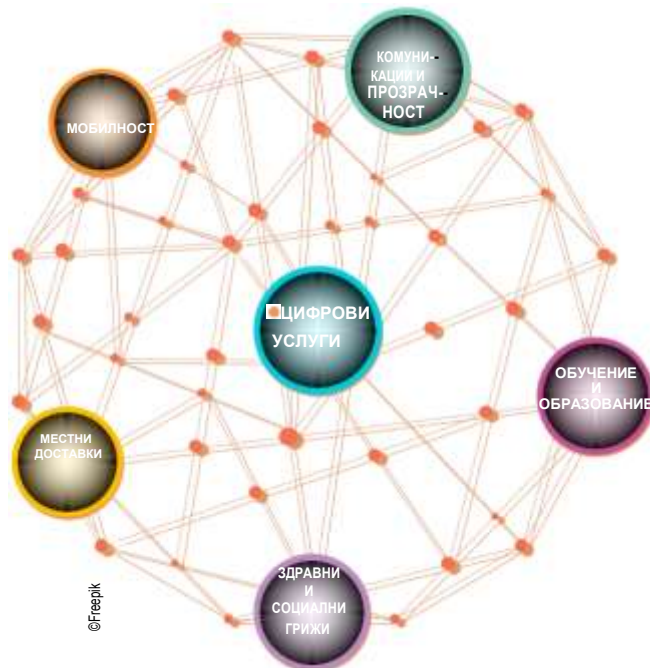
Обучение и образование за осъществяване на по-голяма част от цифровите иновации. Проектът „Digital Clare“⁽¹²⁾ се възползва от цифровите възможности в Ирландия като използва обучение, менторство и редовен онлайн обмен за подобряване на цифровите умения в селската общност.

Други области като трудовата заетост и обществените услуги, както и икономическите дейности като интелигентно земеделие, енергетика и логистика също са много важни и Портала за интелигентни села на ENRD са представени редица обещаващи примери.⁽¹³⁾

Слой 3: Технически платформи

Интелигентните села могат да постигнат качествен напредък, когато цифровите им услуги се изпълняват на обща техническа платформа. Самите общи платформи представляват иновации, съчетаващи технически аспекти, които са от съществено значение за устойчивото управление на услугите в селските райони. Освен това те позволяват прехвърлянето на утвърдени подходи в други региони.

Добре проектирана архитектура на платформите, основана на промишлените стандарти, е ключов фактор на успеха, който често може да бъде пренебрегнат в бързината на разработването на цифрови услуги. Разходите за поддържане и експлоатация обаче като техническа платформа не трябва се подценяват, тъй като често са от съществено значение за непрекъснатата работа след първоначалния период на финансиране. Селските райони обикновено имат по-малко потребители, по-малко транзакции, по-малко опит и



⁽⁸⁾ https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/demand-rural-bus-service-rural-wales_en

⁽⁹⁾ www.olfen.de/rathaus-buergerservice/mobilitaet/schuelerbefoerderung.html

⁽¹⁰⁾ www.relaxedcare.eu/en

⁽¹¹⁾ <http://improve.interreg-npa.eu>

⁽¹²⁾ https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/digital-clare-taking-advantage-digital-opportunities-rural-ireland_en

⁽¹³⁾ https://enrd.ec.europa.eu/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages/smart-villages-portal_en

капацитет за работа със сложна цифрова екосистема.

Слой 4: Цифрова инфраструктура

Вече отбелязахме, че наличието на подходяща цифрова инфраструктура е необходимо, но не достатъчно условие за цифрови иновации в интелигентните села (за допълнителна информация вижте информационния лист на ENRD за цифровизацията, използването на ИКТ и широколентов достъп⁽¹⁴⁾). За да бъде фактор за цифрова трансформация обаче инфраструктурата трябва да излезе извън наличието на широколентови и безжични мрежи. Тя трябва да включва например наличие на сензори за реализиране на приложения в областта на интелигентните жилища, интелигентна енергия и допълнителни технологии, базирани на Интернет.

Слой 5: Организационна екосистема

Проектите за цифрова иновация изискват значително количество предварителна организационна работа. Синята колонка от дясната страна на фигура 3 на стр. 35 показва кръстосаните организационни компоненти на сложна екосистема от цифрови услуги в селските райони.

Може да са необходими четири основни инструмента: създаване на жива лаборатория; сътрудничество с ИКТ партньори в рамките на цифров център; създаване на устойчиви бизнес модели; и накрая, разработване на пътна карта за цифровизация за услуги в селските райони.

Местните живи лаборатории в селските райони могат да работят съвместно с обществените заинтересовани страни по решения, насочени към една цифрова услуга в цялата цифрова екосистема. Разполагайки с тази структура е лесно да се работи с рани прототипи, да се провеждат семинари в областта на иновациите и работят съвместно за решенията. Освен това, тя осигурява среда, където потенциалните партньори от промишлеността могат бързо да тестват в движение своите решения с реални крайни потребители.

Цифровите центрове в селските райони⁽¹⁵⁾ могат да играят и жизненоважна организационна роля, тъй като често се обединяват със съвместни работни пространства за привличане и задържане на цифрови предприемачи (повече за цифровите центрове ще научите от EU Rural

Концепцията за живата лаборатория се базира на насочен към потребителя подход за интегриране на изследователските и иновационните процеси. Обикновено действаща в териториален контекст, тя включва съвместното създаване, проучване, експериментиране и оценка на иновативни идеи в реалния живот.

Review 24 „Преосмисляне на възможностите за бизнес в селските райони“⁽¹⁶⁾. Чрез интегриране на местния бизнес в цифрови центрове и включване на местните жители в лаборатории е възможно да се разработят устойчиви бизнес модели за цифрови иновации, местно предприемачество и предоставяне на услуги⁽¹⁷⁾. За повече информация относно устойчивите бизнес модели за услугите в селските райони вижте Тематичната група ENRD за „Предприятия в селските райони“.⁽¹⁸⁾

Всички горепосочени слоеве и компоненти на цифровата екосистема могат да се комбинират в пътна карта за цифровизация, която може да действа като основна визия за цифрови иновации в услугите в селските райони (вж. стр. 36).

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЯТ ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА

Горепосочените предизвикателства и дейности може да изглеждат трудни за управление. Не трябва да се забравя обаче, че цифровите иновации и особено създаването на цифрова екосистема има потенциала да реши редица сериозни предизвикателства, които стоят пред селските общности в Европа.

Цифровата трансформация може да свърже общностите – местните жители,

общините, промишлеността и научни изследвания – и да увеличи съществуващите усилия за социални иновации, които подобряват качеството на живот в селските райони. Но не бива да се забравя, че цифровите иновации не са панацея и че може да не са най-подходящото решение във всяка ситуация.

По пътя към цифровизацията може да се получи голяма помощ. Например проектът ERUDITE Interreg⁽¹⁹⁾ е

разработил методология, която може да подкрепи разработването и внедряването на обещаващи идеи за услугите в селските райони.

Гражданите и предприятията могат да се информират за развитието на широколентовия достъп в своята страна или регион чрез Службата по широколентов достъп (СШД). СШД предоставя и техническа помощ (регулаторни въпроси, инвестиционни модели, снабдяване, технологии и

((14) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg1_rural-businesses_brief_digitisation.pdf

((15) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/s4_rural-businesses-factsheet_digital-hubs.pdf

((16) https://enrd.ec.europa.eu/publications/eu-rural-review-24-re-imagining-rural-business-opportunities_en

((17) https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/s4_rural-businesses-factsheet-social-innovation.pdf

((18) https://enrd.ec.europa.eu/thematic-work/smart-and-competitive-rural-areas/rural-businesses_en

((19) www.interregeurope.eu/erudite

и т.н.) на местните и регионални органи относно средствата за подкрепа за разгръщането на ширококоловите мрежи. Те включват начини за ефективно инвестиране в ширококоловите проекти с подкрепата на Европейския фонд за регионално развитие и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕФРР и ЕЗФРСР), в комбинация с Финансови инструменти, където е възможно, и включване на информацията относно правилата и процедурите за държавна помощ.

Въпреки че цифровизацията и развитието на капацитет за иновации са съществени елементи от настоящите инструменти на политиката, трябва да се използва пълната гама от нови цифрови възможности за увеличаване на заетостта, подобряване качеството на живот и териториалната атрактивност. Разработването, проектирането и прилагането на интелигентни цифрови стратегии за селските райони изисква иновативно мислене на всяко ниво на цифровата екосистема.

Остават предизвикателствата по отношение на достъпа до NGA, който стимулирането на цифровото търсене в селските райони и повишаване на цифровата грамотност и обучение. По отношение създаването на търсене остава нуждата да се подчертаят услугите и ползите, които могат да се въведат и които могат да повишат качеството на живот и да създадат нови работни места. По-общо трябва да се развива капацитетът на всички европейски общности за цифрова иновация и осигуряване на социален и икономически растеж.

РОЛЯ НА СЛУЖБИТЕ ПО ШИРОКОКОЛОВ ДОСТЪП

- Да се повиши ефикасността и ефективността на инвестициите в ширококоловата инфраструктура.
- Да се подкрепи въвеждането на Цифровия единен пазар чрез ускоряване на публичните инвестиции в ширококоловата инфраструктура, включително чрез ЕФРР и ЕЗФРСР.
- Да се предоставят консултации и съдействие на гражданите и предприятията по отношение на внедряването на ширококоловите услуги (съставяне на карти, качество на услугите и планове за бъдещи инвестиции).
- Да се подкрепят държавните органи в планирането, изпълнението и мониторинга на проекти за ширококолов достъп.
- Да се помага при координацията със съответните органи на ЕС.
- Да се насърчава използването на Финансови инструменти.
- Да се подкрепя окрупняването на търсенето на високоскоростни ширококолови услуги.

<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/broadband-competence-offices>



© Samuel Petterson, European Union 2015

5. ПРСР като катализатори за иновации в селските райони

© Ricardo Gomez Angel, Un splash

Програмите за развитие на селските райони (ПРСР) могат да предоставят възможност и да подпомогнат интелигентните села. Те осигуряват разнообразен набор от инструменти, подкрепени със значително финансиране, които могат да насърчат и спомогнат за увеличаване на иновациите в селските райони в цяла Европа.

Настоящият раздел разглежда как националните и регионални управляващи органи (УО) използват ПРСР, за да окажат мултиплициращ ефект върху други европейски, национални и частни фондове и да подкрепят развитието на интелигентните села в области, вариращи от възобновяема енергия до широколентов достъп и мобилност. В бъдеще подобни инициативи могат да бъдат подсилени и подсигурени от инструменти на политиката като „оценката на въздействието върху селските райони“.

При разглеждането на интелигентните села обхватът на това издание на EU Rural Review се ограничава до социални и цифрови иновации при услугите в селските райони. Прегледайте предишните издания за инициативи, които могат да стимулират икономиката и предприятията в селските райони.

ОСНОВИ ЗА МЕСТНИ ИНОВАЦИИ

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА И ИНСТРУМЕНТАРИУМА НА ПРСР

ЕДНО + ЕДНО = ТРИ

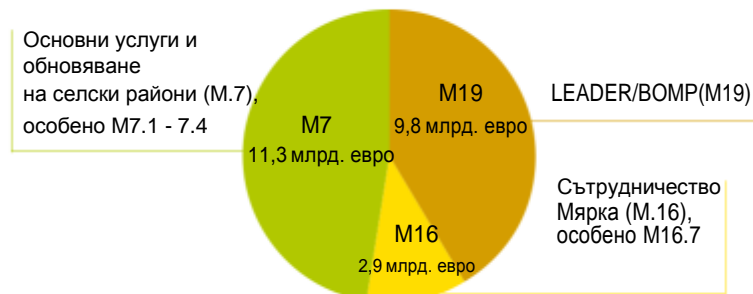
ОСНОВИ ЗА МЕСТНИ ИНОВАЦИИ

Интелигентните села са за хората. Те са за жителите на селските райони, които поемат инициативата да намерят практически решения – както на тежките предизвикателства, пред които се изправят, така и най-вече на възникващите нови възможности, които трансформират селските райони. В този смисъл интелигентните села са общности, които се възползват от инициативата и Програмите за развитие на селските райони (ПРСР) могат да играят решаваща роля при осъществяването на промяната.

Определяща характеристика на ПРСР на ЕС е, че те са базирани на нуждите на хората от селските райони и милионите земеделски стопанства, малки предприятия, общини и организации на гражданското общество, които образуват структурата на обществото в селските райони.

Що се отнася до подпомагането на социалните и цифровите иновации в услугите в селските райони, особено важни са три конкретни мерки на ПРСР: Мярка 7 (M7) за основни услуги и обновяване на селските райони, Мярка 19: LEADER/BOMP подкрепа за местно развитие и M16: Сътрудничество.

Фигура 1. Подпомагане по ПРСР за социални и цифрови иновации



По данни на КЦКФ, април 2018 г.

Мярка M6: Развитие на земеделски стопанства и предприятия (и особено подмерки M6.2: Помощ при стартиране за неселскостопански дейности и M6.4: Подпомагане за инвестиции в установяването и развитието на неселскостопански дейности) може също

да бъде използвана в подкрепа развитието на земеделски предприятия в услугите в селските райони⁽¹⁾.

Взети заедно, първите три мерки имат общ публичен бюджет в размер на 24 млн. евро⁽²⁾.

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ СЕЛА И ИНСТРУМЕНТАРИУМА НА ПРСР

Индивидуални мерки на ПРСР могат да се използват за подпомагане на подобрения в инфраструктурата, сградите, предприятията и човешкия капитал на селските райони, свързани с услугите в селските райони. Добавената стойност на Мерките обаче истински изпъква, когато те се комбинират стратегически в помощ на инициативи за интелигентни села по пътя към промяната, т.е. от първоначалната идея до успешното развитие.

ЕТАП	ПРСР МЕРКИ ⁽³⁾
Планиране от долу нагоре	M7, M19
Съживяване и техническа помощ	M19, M16
Финансиране за иновации	M7, M19, M6, M4
Сътрудничество	Всички

Планиране отдолу нагоре и участие на общността

Например Местните инициативни групи (МИГ) на LEADER често играят важна роля в началните етапи като обединяват общностите, мотивират ги и им помагат да планират и определят приоритетите за следващите етапи. Мярка 7.1: подпомагане за изготвяне и актуализиране на планове за развитие на общините и селата в селските райони и на техните основни услуги може да се използва много ефективно за подпомагане на планове за

(1) Общите публични разходи, предвидени за M6, са 10,6 млрд. Евро. Въпреки това малко над половината от тази инвестиция е предназначена за млади земеделски стопани и малки земеделски стопанства и затова данните не са включени в диаграмата по-горе.

(2) Всички данни за разходите в този раздел са изразени като общи публични разходи, освен ако не е посочено друго.

(3) Списъкът не е изчерпателен. Той се отнася до основните мерки, които могат да бъдат конкретно насочени към услугите в селските райони. Мерки като M4: Инвестиции във физически активи са от жизненоважно значение при подпомагането на иновациите по-конкретно в земеделието и храните. M1 (Повишаване на знанията) и M2 (Консултантски услуги) също могат да помогнат за подпомагане развитието на МСП в селските райони.

развитие на селата и общините. Както Австрия, така и Финландия показваха как тази подмярка може да подобри ефективността на следващите инвестиции.

Съживяване и техническа помощ

Успешните иновации обикновено се осъществяват в поредица от стъпки. Има един първоначален тласък – често проблем или криза – който води до идеята за намиране на решение и генерира ентузиазъм. Идеята обаче обикновено изисква подкрепа от различни източници и добри технически и бизнес консултации ако иска да се превърне в устойчива дейност. Както LEADER (M19), така и Мярката за сътрудничество (M16) могат да бъдат използвани за приспособяването на тази подкрепа към реалните нужди на жителите.

Гъвкаво финансиране за иновативни проекти

Иновациите са рискови и голяма част от иновативните проекти се провалят. Но както публичното, така и частното финансиране често идва доста бавно и на големи „еднократни общи суми“. Това може да демотивира местните жители или да ги насърчи да инвестират повече от необходимото в даден момент. Различни държави членки на ЕС обаче използват M7, M19 и M6 за малки пилотни проекти, които, ако успеят, могат да проправят път за по-големи инвестиции. В тези случаи може да се използват различни финансови инструменти за привличане на частен капитал.

Сътрудничество и обединяване с други политики и фондове

Успешните пилотни проекти и добрите практики трябва да бъдат умножени и развити съгласно устойчив бизнес модел. Има много примери за ПРСР, използвани по този начин за привличане на по-големи инвестиции от други фондове на ЕС, национално публично финансиране и частно финансиране (вкл. групово финансиране). Ако интелигентните села трябва да възникнат и да се развият в цяла

Европа, точно тази област ще се нуждае от най-голямо внимание в бъдеще.

Основни мерки на ПРСР

LEADER/BOMP (M19)

LEADER има бюджет за публични разходи в размер на 9,8 млрд. евро и представлява 6% от планираните общи разходи за ПРСР (4). В периода 2014-2020 г. в ЕС са предвидени 2 562 МИГ. В четири държави – Франция, Германия, Полша, Испания – географският обхват на LEADER е от значение с над 200 МИГ на държава-членка. Тези групи могат да бъдат безценен инициатор, преподавател или мултипликатор в подпомагането на интелигентните села.

Мярката LEADER е най-универсалният източник на финансиране за интелигентни села: Стратегиите за

местно развитие (СМР), разработени от МИГ, често включват интелигентни инициативи, обхващащи няколко области на подпомагане, като енергия, мобилност, грижи, териториални неравенства или действия в областта на климата. Когато се управлява правилно, финансирането по LEADER може да се използва за осигуряване на интегрирани маршрути за помощ, по които могат да се придвижват организаторите на проекти от първоначалната идея до стартирането им, както е показано на фигура 2.

Индивидуалните бюджети на МИГ се различават значително в отделните държави членки на ЕС. Те варират от по-малко от 1 млн. евро през целия период до над 9 млн. евро (в Гърция или Ирландия) и 15 млн. евро в Саксония (Германия), където около 40% от ПРСР се изпълняват чрез LEADER (фигура 3).

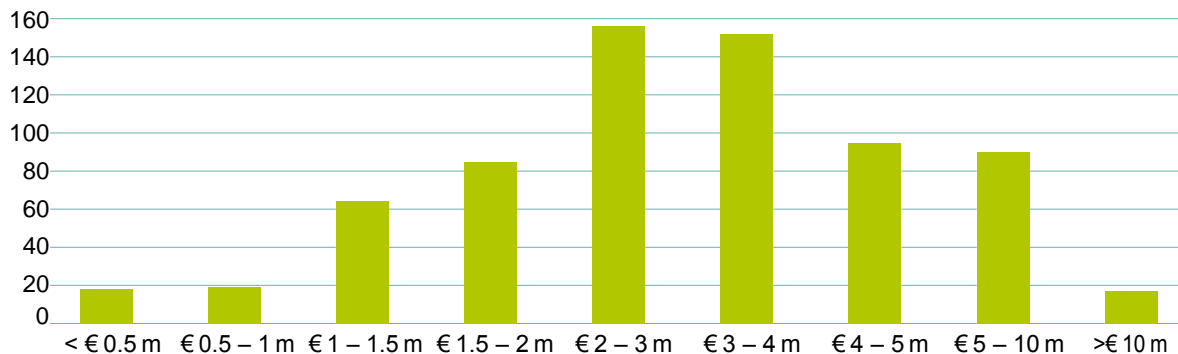
ОТ LEADER КЪМ BOMP

През програмния период 2014-2020 г. методът LEADER беше разширен под по-широкия термин „Водено от общностите местно развитие“ (BOMP), с цел се отвори възможността за използване на три допълнителни фонда на ЕС (ЕФМДР, ЕФРР, ЕСФ).



(4) Общите публични разходи са равни на: ЕЗФРСР + съфинансиране на държавите членки + всяко национално доплащане. Данните включват изменения на програмата до април 2018 г.

Фигура 3. Средни бюджети на МГД



Източник: Проучване на МГД за контактна точка на ENRD, декември 2017 г.

В някои случаи, например в Уелс (Великобритания), МИГ участват само в планирането и подпомагането и не са натоварени със задачата да извършват капиталови разходи. Вместо това те подготвят почвата за разходи по други инвестиционни мерки, като М7. В другата крайност обаче МГД със значителни бюджети разполагат със средства за директно инвестиране в инфраструктура и услуги от малък мащаб.

Дори в тези случаи средствата, с които разполага LEADER, обикновено не са достатъчни сами по себе си, за да се справят с всички инвестиционни нужди, пред които са изправени селските райони. Когато обаче те се

комбинират с други мерки и други фондове или когато няколко МИГ обединяват сили, за да си сътрудничат, те могат да се превърнат в по-могъща сила.

Например в южната част на Долна Саксония, МИГ Göttinger Land се е фокусирала върху енергийната ефективност и климатичните действия. Тя е въвела интегриран модел за биоенергия с мярка за изпълнение LEADER (M19.2) с участието на 34 общини (фигура 4).

Пет села решават да продължат с проекта. Бизнес моделът за всяко село включва инвестиция в размер на 2,5 млн. евро за проектиране и

създаване на съвместна инсталация за биогаз и пещ на дървени стърботини, и двете свързани към обща топлинна мрежа. LEADER инвестира около 200 000 евро във всяко село, за да изпълнява определени функции (по-специално проектиране и планиране на проекти) в комбинация с други фондове, за да обедини земеделските стопани и другите жители на селата в устойчив съвместен проект за възобновяема енергия.

Освен това по M19.3 за сътрудничество, LEADER стимулира местните предприемачи, предлагайки нови начини за работа в Тарагона, Испания.

Фигура 4. Проект за биоенергийни села



Източник: Leader Göttingerland

Проектни ресурси

ФАЗА	СЕЛО	ПРОГРАМА LEADER	ОБЩИНА	МЕСТНО УПРАВЛЕНИЕ	ФЕДЕРАЛНО ПРАВИТЕЛСТВО	УНИВЕРСИТЕТ / КОНСУЛТАНТ
Начало	M	M, M, M		M		M, M
Планиране	M, M	M, M, M	M	M		M, M, M
Строителство	M, M, M	M	M		F, F, F	M
Експлоатация	M				F	

M Човешки ресурси F Финансови ресурси



ОБЕДИНЕНИ МИГ

В Каталуня (Испания) 11 МИГ обединиха сили в голям проект за сътрудничество, наречен ENFOCC⁽⁵⁾, на стойност половин млн. евро, за повишаване на енергийната ефективност, в рамките на М19.3.

За да се стимулира осведомеността по отношение на потреблението на енергия, е разработен софтуерът EneGest, който позволява на малките предприятия да следят използването на енергия. EneGest се споделя със 100 МСП, 11 държавни училища и 47 кметства, които са получили съвети относно управлението на енергията. Отчетени са икономии в размер на 250 000 евро. Икономии се реинвестират в допълнителни мерки за още по-големи икономии на енергия.

През 2018 г. проектът разработи иновативен модел, който изчислява разходите за пренос на енергия, като използва просто проучване.

Моделът предоставя данни за необходимите инвестиции, настоящите икономически спестявания, за бъдещите и натрупани разходи, както и за енергийните нужди на дадена община или регион, за да задоволяват сами своите енергийни потребности. Освен това проектът прави оценка на разпространението на електрически превозни средства в общините в селските райони, като проучва възможностите за инсталиране на пунктове за зареждане в селските райони.

Четири МИГ се обединиха за създаване на единната платформа за съвместна работа: COWOCAT⁽⁶⁾. За период от две години (2014-2016г.) бяха създадени около 14 съвместни работни пространства, всяко от които за 60 до 65 сътрудници. Местните предприемачи не само използват мястото за работа, но и стимулират проекти за сътрудничество между местната общност, създавайки полезни взаимодействия и опитвайки се да привлекат нов бизнес.

Основни услуги и обновяване на селата (М7)

На ниво ЕС планираната помощ по тази мярка възлиза на 11,3 млрд. евро публични разходи⁽⁷⁾ и представлява 7,3% от общите разходи за ПРСР. Германия се ангажира с най-големите суми по тази мярка на стойност 2,95 млрд. евро (или 18% от общия бюджет за всички свои ПРСР). Например, провинция Саксония-Анхалт в Германия е избрала да

изразходи 39% от своята ПРСР за основни услуги и обновяване на селата. Франция, Полша, Румъния и Италия също предоставят големи финансови средства по тази мярка, а България отпуска за нея 22% от своя бюджет по ПРСР.

Важна част от тази инвестиция е насочена към основни инфраструктура и услуги (например инфраструктура за вода и отпадъци, и местни пътища) в някои от по-бедните региони и държави от ЕС. Например френският регион Гвиана отделя 43% от бюджета си по ПРСР за М7, а Румъния планира да похарчи 1,3 млрд. евро за М7, което представлява 14% от общия публичен планиран разход на ПРСР.

Ако М7 се използва стратегически в комбинация с други мерки или за допълване на вътрешната политика, това се превръща в много интересен начин за финансиране на основни нововъведения в услугите в селските райони. Например Швеция изчислява, че 46% от населението в селските

райони ще се възползва от подобрени услуги или инфраструктура чрез действия за местно развитие, а други 5% по мерки на ИКТ. Първите четири подмерки на М7 имат най-голям потенциал за подкрепа на инициативи за интелигентно село (виж карето по-горе).

Подмярка 7.1: Подпомагане за изготвяне и актуализиране на плановете за развитие на общините и селата в селските райони и на техните основни услуги и на плановете за защита и управление, отнасящи се до зони по „Натура 2000“ и други райони с висока природна стойност.

М7.1 често се фокусира върху подкрепа за изготвяне или актуализиране на плановете за управление на обекти по Натура 2000 и други защитени зони. Той обаче се използва и за планиране на възобновяеми енергийни източници и достъп до ИКТ. Някои ПРСР в Германия и Австрия включват и плановете на общността.

(5) https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/energy-forest-and-climate-change-enfocc_en

(6) www.cowocatrural.cat

(7) Вж. бележка под линия 1

ИЗПОЛЗВАНЕ НА МЯРКА 7

1. Австрия прилага интегрирана стратегия, която предвижда участието на общността във фазите на планирането.
2. Германия: Саксония-Анхалт се фокусира върху инвестиции в широколентов достъп и ИКТ, Хесен и Долна Саксония и Бремен подкрепят групи от общности и общини, а Мекленбург-Предна Померания е насочена към социалните услуги и развитието на природата и възобновяемите енергийни източници.
3. Гърция се фокусира върху широколентовата инфраструктура.
4. Унгария има стратегия, насочена към социалните грижи, мобилността, службите по заетостта и към развитието на базирани в общността пространства.
5. Швеция предвижда сътрудничеството между ЕЗФРСР и ЕФРР за подобряване на широколентовото покритие.

В ПРСР на Австрия за М7 са разпределени публични разходи в размер на 779 млн. евро⁽⁸⁾. През 2017 г. австрийското Министерство на земеделието, горите, околната среда и управлението на водите изготви генерален план за селските райони въз основа на процес на участие. Той включва специален инструментариум в подкрепа на общинските планове.

Подмярка 7.2: Подпомагане за инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаб инфраструктура, включително инвестиции в отенявани източници и пестене на енергия.

М7.2 е предназначена основно за подобряване на основните условия на живот в селските райони и свързаността с други райони. В някои държави членки на ЕС се поставя силен акцент върху изграждането или модернизиранието на местните пътища и основната водна инфраструктура. В други като Австрия и Финландия обаче тя се използва в подкрепа на проекти за възобновяема енергия и кръговата икономика⁽⁹⁾.

Подмярка 7.3: подпомагане за широколентова инфраструктура, включително нейното създаване,

подобрене и разширяване, пасивна широколентова инфраструктура и мерки за достъп до решения чрез широколентова инфраструктура и електронно правителство.

М7.3: Въпреки че се дава приоритет на хардуера, някои ПРСР също така подпомагат развитието на услугите за електронно управление и широколентов достъп. Само 46 ПРСР обаче са решили да използват тази подмярка.

Във Финландия проучването Smart Countryside⁽¹⁰⁾ проведено на национално ниво през 2016 г., разкрива, че финландската цифрова инфраструктура е с високо качество и че общото отношение към цифровизацията е положително.

Въпреки това предлагането на умения за развитие и ориентиране на клиентите бяха доста ниски. Приоритетните нужди, определени за цифровите стратегии, бяха: транспорт; социални и здравни услуги; дистанционно обучение и дистанционна трудова дейност. В светлината на тези констатации ПРСР призовава проектите да се съсредоточат върху: широколентова инфраструктура и широколентов достъп и публично електронно управление (М7.3): тя обхваща инвестиции в малки инфраструктури за връзка с данни (така наречените проекти „селска

Брой ПРСР, прилагащи Подмерки на М7

ПОДМЯРКА	БРОЙ ПРСР (ОБЩО 112)
М7.1	80
М7.2	55
М7.3	46
М7.4	51

мрежа“) и дигитализация на общински услуги, включително системи за онлайн видео връзка за обслужване на клиенти.

Този вид подпомагане се съчетава с решението на финландското правителство от ноември 2017 г. относно цифровизацията на селските райони. Решението подчертава необходимостта от развитие на цифровите услуги. Решението изтъква и потенциала за подпомагане на населението и предприятията в селските райони и за създаване на нов поминък и възможности за икономическо развитие на селските райони с помощта на цифрови решения, които отчитат местните специфики.

Подмярка 7.4: Подпомагане за инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на основни услуги на местно равнище за населението в селските райони, включително за отпочиване и културни дейности, както и на съответната инфраструктура.

М7.4 има широк обхват, който може да включва здравеопазване, грижи за деца, мобилност, културни услуги и инфраструктура за обществени услуги и развлекателни дейности. В резултат на това тя подкрепя проекти, обхващащи различни области на подпомагане – от цифровизацията до сребърната икономика и електронното здравеопазване

⁽⁸⁾ Набор от проекти представени от членове на ТГ на ENRD (за използване на М7 в Австрия, виж стр. 2): https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_project-compilation.pdf

⁽⁹⁾ www.bmnt.gv.at/english/agriculture/Master-Plan-for-Rural-Areas0.html
Други съответни стратегии: Breitband Австрия 2020: www.bmvit.gv.at/telekommunikation/breitband

⁽¹⁰⁾ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_fi.pdf

Например във Финландия, при проучването Smart Countryside бяха установени цифрови стратегии, насочени към подобряване на местните услуги, включително развлечения и култура, и свързаната с тях инфраструктура. Подмярката подпомага проекти, целящи планиране, проучване или подобряване на услуги за населението в селските райони, като предпроектни проучвания върху дистанционни здравни услуги.

Развитие на земеделски стопанства и предприятия (М6)

Финансовите средства по Мярка 6 са съпоставими с тези по Мярка 7 в размер на 10,6 млрд. евро(11), от които малко над половината са насочени към установяване на млади земеделски производители. Две подмерки обаче могат директно да подкрепят икономическата диверсификация в селските райони и превръщането в интелигентни села: М6.2: Помощ при стартиране за неселскостопански дейности в селските райони и М6.4: Подпомагане за инвестиции в установяването и развитието на неселскостопански дейности.

Разработването на нови бизнес дейности в селските райони – извън земеделието – е жизненоважен компонент на атрактивността на селските райони и се извършва в много региони и държави членки



© Marc Planaguma

В комбинация с други инициативи като LEADER, успешните предприятия могат да подкрепят приемствеността между поколенията, като насърчават заселването на нови жители, като доведат децата в училищата в селските райони, повече клиенти на местните пазари и услуги и като стимулират благоприятен цикъл на развитие.

Първоначалната помощ (макс. 70000 евро) за развитие на нови неселскостопански дейности в селските райони беше въведена за първи път в правната уредба за програмен период 2014-2020 г., заедно с изискване за представяне на бизнес план.

Подпомагане за инвестиции и развитие на неземеделски дейности вече може да се предоставя и на малки

предприятия в селски райони (преди беше само за туризъм и предоставяне на услуги в селски райони, а останалите бяха ограничени до микропредприятия). Подпомагането на инвестициите в неземеделски дейности вече може да бъде разпределено за жителите на селските райони (т.е. няма изискване за създаване на предприятие преди кандидатстване за помощ). Всички тези елементи насърчават гъвкавостта и могат да задействат интелигентни стратегии.

Финландската ПРСР използва М6.2, за да помогне на предприятията в селските райони да изпробват идеи, които популяризират пазарно ориентирани и ориентирани към клиента иновации, като помощ за



ПОМОЩ ОТ ПРСР ЗА МЛАДИ ПРЕДПРИЕМАЧИ

В Астурия, Испания всички 11 LEADER групи имат като приоритет подпомагането на млади предприемачи в техните стратегии за местно развитие. На тях е възложена отговорността за управлението на така наречения „билет за самонаети лица в селските райони“, финансиран по подмярка 6.2. Това осигурява помощ до 25 000 евро за млади предприемачи, които се установяват в селските райони.

Тази нова мярка привлече 150 нови предприемачи за по-малко от една година, с помощ от над 2 324 400 евро от декември 2017 г. „Билетът“ е отворен за всички видове предприемачески дейности: социални услуги, бизнес инициативи от всякакъв вид, консултанти, производствени и преработвателни дейности, дистрибуторски компании, туризъм, услуги по

поддръжка и се допълва с други инвестиции. Бенефициентите трябва да идват от ситуация на безработица или от друга икономическа дейност. Те представят подробен бизнес план, въз основа на който МИГ взема решение. Предвиждат се разходи за данъци, социално осигуряване, здравни обезщетения и основна заплата за предприемача за период от 3 години. Въз основа на досегашния опит, 11-те групи от Австрия, заедно с Управляващия орган обмислят значително увеличаване на финансирането за тази схема в бъдещи процедури.

((11) Вж. бележка под линия 1

стартиране на ИТ компания или услуги за електронно обучение. По мярка М6.4 компания, предлагаща мобилни услуги на микро и малки предприятия, работещи в селските райони, може също да получи инвестиционно подпомагане.

Други мерки

Финландска неправителствена организация е използвала М16.2 (Подпомагане за пилотни проекти и за разработване на нови продукти, практики, процеси и технологии), за да създаде GreenCareLab⁽¹²⁾, мрежа

от доставчици на природосъобразни услуги и дейности в подкрепа на тяхното развитие, като например учебни пътувания и работни групи. В резултат на това повече от 100 доставчици на услуги са участвали в дейностите на GreeeCareLab през първата година. Десетки стартиращи предприятия са се присъединили към платформата за тестване и развитие на бизнес идеи и услуги.

В областта на обучението и цифровото усъвършенстване, комбинираните въпроси за достъпността, уменията и

свързаността повтарят историята за кокошката и яйцето, но с една и съща цел: цифрово приобщаване за всички. В Австрия в училищата се отварят ИТ лаборатории, позволяващи безплатно обучение. В други страни, като Испания и Франция, оператори на професионално обучение предоставят сертифицирано повишаване на квалификацията чрез различни подмерки на ПРСР, в зависимост от това към коя група са насочени. МИГ са в добра позиция да отговорят на уменията и нуждите в своите местни общности.

ЕДНО + ЕДНО = ТРИ

За много хора селските райони са просто дом – място за живот, работа и създаване на семейства. Общностите в селските райони се нуждаят от работни места, основни услуги, свързаност и интелигентни транспортни решения, както и благоприятни условия за предприемачество. Това означава намеса на всички тези фронтове по свързан начин. Действията на ЕС за интелигентни села⁽¹³⁾ вече указват перспективата, като обединяват дирекциите на Европейската комисия по земеделие и развитие на селските райони, регионална политика и мобилност и транспорт.

Оценката на въздействието върху селските райони е критична първа стъпка за прилагането на тези по-интегрирани подходи. Например във Финландия оценката на въздействието върху селските райони се счита за ключова за осъществяване на визията за политиката в областта на селското стопанство, според която провинцията е неразделна част от националния просперитет и обществото. относно „Съживяването на селските райони

чрез интелигентни села“⁽¹⁴⁾ Комитетът на регионите заявява, че „понятието „rural proofing“ (оценка на въздействието върху селските райони) следва да бъде част от инициативата за интелигентни селски райони с оглед на прилагането на този подход към разработването на по-широки политически инициативи с последици за селските райони.“

Комисар Фил Хоган добави, че “[rural proofing] е нещо повече от просто проверка за потенциално въздействие и последици от политиките. Става въпрос и за проектиране на схеми и стратегии, които отразяват нуждите и стремежите на общностите в селските райони, за признаване на потенциала на селските райони за предоставяне на иновативни, приобщаващи и устойчиви решения.“⁽¹⁵⁾

По-рано в този раздел видяхме, че мерките за ПРСР са най-ефективни, когато са стратегически комбинирани помежду си. Този мултиплициращ ефект обаче може да бъде много по-голям, когато се комбинира с други фондове, независимо дали от ЕС, национални или частни. Ръководство за „Осигуряване на взаимодействие между европейските структурни и инвестиционни фондове, Хоризонт 2020 и други програми на Съюза,

свързани с научни изследвания, иновации и конкурентоспособност“⁽¹⁶⁾ е достъпно онлайн за политици и изпълнителни органи. Съветите включват обяснения на основните правила и принципи за постигане на синергии и комбиниране на различните фондове и съдържат препоръки за съответните участници, както и информация за подкрепата на Комисията на ЕС за улесняване на взаимодействията.

Например приблизително 21,4 млрд. евро са предоставени от различни ЕСИ фондове⁽¹⁷⁾ за инвестиции в ИКТ през периода на финансиране 2014-2020г. С цел оптимизиране на въздействието на инвестициите в ИКТ, държавите членки и регионите са помолени да разработят две стратегии, преди да правят каквито и да било цифрови инвестиции, използвайки фондовете:

- Стратегическа политическа рамка за цифров растеж в рамките на техните по-широки стратегии за научни изследвания и иновации.
- План за мрежа от следващо поколение, който определя къде е необходима публична намеса за осигуряване на ширококолов достъп.

((12) www.gcf Finland.fi/en-english/

((13) https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/looking-ahead/rur-dev-small-villages_en.pdf

((14) <http://cor.europa.eu/en/activities/opinions/pages/opinion-factsheet.aspx?OpinionNumber=CDR%203465/2017>

((15) https://enrd.ec.europa.eu/publications/rural-connections-magazine-autumn-winter-2017-edition_en (page 27)

((16) http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/ict/

((17) Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейски социален фонд (ЕСФ), Кохезионен фонд (КФ), Европейски фонд за земеделие и развитие на селските райони (ЕЗФРСР), Европейският фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР).

Както се вижда в раздел 2, има много примери за по-интегрирани национални и регионални подходи, които могат да създадат благоприятни условия за интелигентните села. Стратегията за вътрешните райони в Италия⁽¹⁸⁾ е само една от тях. С общ бюджет от над 2 млрд. евро, ПРСР представляват неразделна част от нея. Изборът на метода и финансовите ресурси, разпределени за вътрешните райони, са посочени в регионалните ПРСР на Италия. Трябва обаче да се направи много

повече, за да се разширят тези интегрирани подходи в цяла Европа. Както се казва в „Действията на ЕС за интелигентни села“, за да се гарантира устойчивостта на инициативите за интелигентни села, са необходими стабилни стратегически подходи. С цел създателите на политики, заинтересованите страни и организатори на проекти по места да постигнат най-добри резултати, планирането трябва

да вземе предвид нуждите и сравнителните силни и слаби страни на съответните територии. В този контекст ПРСР имат потенциала да постигнат далеч по-голямо въздействие, отколкото се предполага само от техния размер. Те могат да действат като начален капитал, който дава възможност на местните хора да мобилизират активи, да се насочват към по-нататъшни инвестиции и да създават условия за изграждане на интелигентните села на бъдещето.



⁽¹⁸⁾ Финансовият ангажимент на Италия за стратегията за вътрешните райони възлиза на 190 млн. евро:
www.agenziacoazione.gov.it/opencms/export/sites/dps/it/documentazione/Aree_interne/Presentazione/Relazione_al_CIPE_24_01_2017_def.pdf

ПУБЛИКАЦИИ НА ENRD

Бъдете информирани за последните новини, гледни точки и разработки в областта на развитието на селските райони в ЕС като четете различните публикации на ENRD.

Те са достъпни в раздела за публикации на <https://enrd.ec.europa.eu> или можете да се абонирате по имейл subscribe@enrd.eu.

За допълнителна информация пишете на info@enrd.eu.

EU RURAL REVIEW

Прегледът на политиката на ЕС за селските райони е основната тематична публикация на ENRD. Тя представя последната информация и гледни точки по конкретна тема, свързана с развитието на селските райони в Европа. Темите варират от предприемачество в селските райони и качество на храните до изменение на климата и социално приобщаване. Изданието се публикува два пъти годишно на шест езика на ЕС (английски, френски, немски, испански, италиански и полски).

№ 25 – Ресурсна ефективност



№ 24 – Преосмисляне на възможностите за бизнес в селските райони



№ 23 – Зелена икономика - възможности за селските райони на Европа



БРОШУРА ЗА ПРОЕКТИТЕ ПО ЕЗФРСР

ENRD издава брошури, представящи добри и интересни примери за проекти, финансирани от ЕЗФРСР. Всяко издание акцентира върху успешни примери за проекти по определена тема в областта на развитието на селските райони. Брошурите имат за цел да демонстрира постиженията на ЕЗФРСР и да вдъхнови бъдещи проекти. Те се публикуват на шест езика на ЕС (английски, френски, немски, испански, италиански и полски).

RURAL CONNECTIONS

Rural Connections е списание за развитието на селските райони в Европа. Rural Connections, което се издава от ENRD, представя гледните точки на различни хора и организации относно важни въпроси по развитието на селските райони, както и истории и профили на проекти за развитие на селските райони и техните партньори. Освен това, списанието дава актуална информация на читателите относно новините, свързани с развитието на селските райони на територията на цяла Европа, които може да са пропуснали. То се публикува през пролетта и есента на шест езика на ЕС (английски, френски, немски, испански, италиански и полски).

БЮЛЕТИН

Всички новости относно развитието на селските райони в Европа – доставени направо в пощенската Ви кутия веднъж месечно! Бюлетинът на ENRD дава кратки резюмета на нови проблеми, горещи теми, новини и събития, свързани с развитието на селските райони в Европа.

Абонирайте се тук: https://enrd.ec.europa.eu/news-events/enrd-newsletter_en

КАК ДА ПОЛУЧИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ЕС

Безплатни публикации:

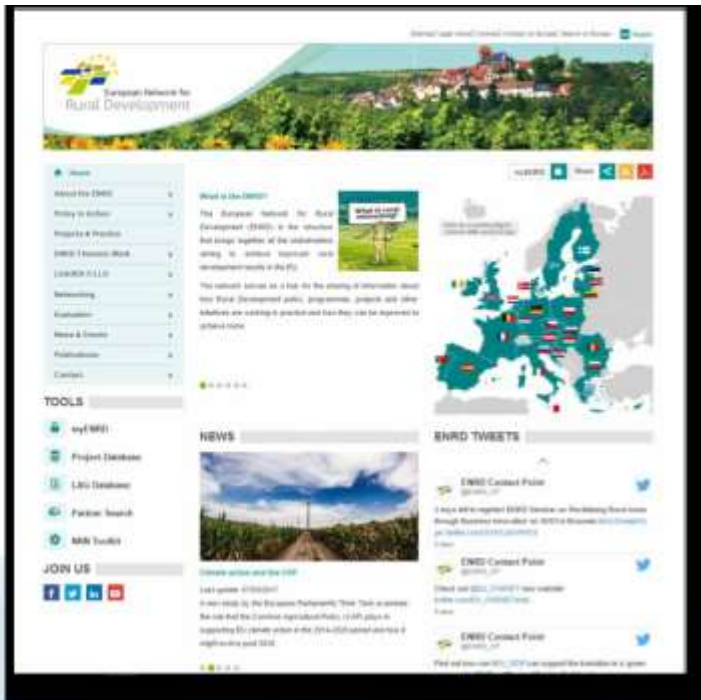
- един екземпляр:
чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- повече от един екземпляр или плакати/карти:
от представителствата на Европейския съюз (http://ec.europa.eu/represent_en.htm);
от делегациите в страни извън ЕС (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm);
като се свържете с услугата Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_en.htm) или се обадите на 00 800 6 7 8 9 10 11 (безплатен телефонен номер от всяка точка на ЕС) (*).

(*) Информацията е безплатна, както и повечето телефонни обаждания (въпреки че някои оператори, телефонни кабинки или хотели може да Ви таксуват).

Платени публикации:

- чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

ENRD online



Харесайте страницата във Facebook на ENRD



Последвайте @ENRD_CP

в Twitter



Гледайте видеоклиповете EURural в YouTube



Присъединете се към дискуссионната група за ENRD в LinkedIn



<https://enrd.ec.europa.eu>



Европейска мрежа за развитие на селските райони

Звено за контакт на ENRD
Rue de la Loi/Wetstraat, 38 (bte 4)
1040 Брюксел
БЕЛГИЯ
тел. +32 2 801 38 00
info@enrd.eu